

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **961**

G.J. van Middelkoop
Radar of kompas?

MEDITATIEF **965**

K. van Bekkum
Herrie in de tent,

WANDELEN MET GOD **966**

J.T. Oldenhuis
'Bijbeltje'

ACHTERGRONDEN **968**

A.N. Hendriks
Het begin van
onze heiliging

KERKGESCHIEDENIS **972**

H. Veldman
Het 900e jaar van
Hildegard von Bingen 2

KERK WERELDWIJD **977**

B. Bolt
De Reformed Presbyterian
Church of North India

KERK EN MUZIEK **979**

J. Smelik
Lied tegen het licht 2

LIED VAN DE WEEK **983**

A. de Heer-de Jong
Lied 28: 'Wij hebben
een sterke stad'

en verder...

Nieuw uitgekomen/Uit de kerken

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

RADAR OF KOMPAS?

Naai aan de zoom van je kleren kwasten en verwerk daarin een blauwpurperen draad. Jullie moeten dat blijven doen en ook je nakomelingen. Die kwasten zullen je herinneren aan al mijn geboden en je aansporen ze te onderhouden. Dan zullen jullie mij niet meer ontrouw worden en je eigen zin doen. Dan zullen jullie mij, jullie God, volledig toebehoren. Ik ben de Heer, jullie God. Om jullie God te zijn, heb ik jullie uit Egypte weggehaald.

Daarom ben ik jullie God, de Heer.

(Numeri 15:37-41 in de weergave van de Groot Nieuws Bijbel)

Kokertjes en riemen

Als we nadenken over *leren geloven*, is het goed eens te kijken naar een paar opmerkelijke gewoonten, die Israëlieten in bijbelse tijden en ook veel Joden later kenden.

Als je de deur uitging of inging, raakte je een klein kokertje aan dat aan de deurpost zat. Dat kokertje kon van hout zijn of van metaal en er zat een stukje papier in. Op dat stukje papier stonden enkele bijbelteksten uit Deuteronomium en aan

de andere kant de woorden 'de Almachtige'.

Als je 's morgens je ochtengebed deed, deed je dat niet met je handen samen en je ogen dicht. Voor je ging bidden nam je twee leren riemen, waarop kleine tasjes genaaid zaten. Eén riem bond je vast om je hoofd en wel zó, dat het tasje op je voorhoofd hing, vlak boven en een beetje tussen je ogen. De andere riem wikkelde je om je linkerarm en om een paar vingers. Het tasje dat aan die riem zat kwam aan de

bovenarm te zitten, ongeveer op de hoogte van je hart. In die tasjes zaten ook weer papiertjes met de teksten Exodus 13: 9 en 16 en dezelfde teksten uit Deuteronomium.

In Exodus vertelt Mozes het volk hoe het later Pascha moet vieren en hoe de Israëliet aan zijn zoon moet uitleggen, waarom zij ongezuurde broden eten. De HERE heeft hen op indrukwekkende wijze uit Egypte gehaald. Dat moet hen voortdurend voor de aandacht staan:

*als een teken op je hand
en als een herinnering tussen je
ogen,
opdat de wet van de HERE in je
mond is.*

En later drukt Mozes de Israëlieten in Deuteronomium nog eens op het hart, dat ze de HERE moeten liefhebben met hart en ziel. Ze moeten

dat ook hun kinderen leren en daar regelmatig mee bezig zijn. En dan staat er:

*je zult deze woorden in je hart en
in je ziel leggen;
je zult ze tot een teken op je hand
binden
en ze zullen een voorhoofdsband
russen je ogen zijn;
en je zult ze schrijven op de deur-
posten van je huis en aan je
poorten (Deuteronomium 6:4-9
en 11:13-21).*

De Israëlieten die dit letterlijk opvatten, maakten zo'n kokertje aan de deur – en als je erlangs kwam, moest je het even aanraken en eraan denken wat erin stond: je hoort bij de HERE, die je heeft bevrijd, je mag leven met Hem, je leven mag zich ontplooiën volgens zijn wijze geboden.

Daaraan herinnerden ook de tasjes die zij maakten voor hun voorhoofd en hun arm, aan de riemen die zij om deden als ze gingen bidden.

Kwasten als geheugensteun

Een derde opvallende gewoonte die alle Israëlieten hadden was, dat ze aan hun kleren – een soort omslagdoek – aan de vier hoeken een kwast hadden zitten met een blauw-purperen draad erin. Dat had de HERE zo voorgeschreven in Numeri 15. De bedoeling was, dat je elke keer dat je ze zag, moest denken aan de dienst van Hem. Telkens werd je eraan herinnerd: ik moet niet doen wat ik goed vind of wat mij leuk lijkt, nee, ik ben aan God gewijd en mag mijn leven daardoor laten stempelen. Hij heeft mij bevrijd en Hij verdient het dat ik mijn leven in zijn dienst stel. Zo werden de Israëlieten, klein en groot, bij het in- en uitgaan van hun huis, bij het bidden, bij het gewoon maar rondlopen in hun kleren, er voortdurend aan herinnerd: je mag God dienen.

*Leef voor het oog van God:
bij wat je denkt – met je hoofd;
bij wat je voelt en wilt – met je
hart;
bij wat je doet – met je hand.*

Hou God voor ogen en reken met Hem!

Apartheid

Die Israëlitische gewoonten kennen wij niet meer. Maar het is goed ons af te vragen: hoe geven wij vorm aan wat daarmee werd bedoeld? Israël was bevrijd uit Egypte, door de Rode Zee gegaan, bestemming beloofde land. Ook in het leven van ons en onze grotere en kleinere kinderen is daar eens naar verwezen: toen we werden gedoopt. Gedoopte mensen staan vanaf het begin van hun leven apart; ze zijn door de HERE in een bijzondere positie geplaatst. Als onmondig kind zijn we bestempeld als zijn eigendom. Bij onze doop is voor ons gebeden, dat we bij het groter worden zouden leren ons kruis op te nemen – elke dag. Christus volgen en onder zijn bewind leven. Energiek strijden tegen de zonde, de duivel en heel zijn rijk. Die woorden zeggen ons, dat we te maken hebben met tegenstellingen, scheidslijnen, antithese. En om aan de goede kant van de scheidslijn te blijven, apart van de wereld die God niet wil kennen, kregen we een aparte opvoeding. Als het goed is, zijn we bij het opgroeien steeds beter gaan beseffen wat dit voor ons leven inhoudt, voor onze gedachten en voor onze daden. En als het goed is, zijn we deze apartheid ook veel meer zelf gaan beleven en vormgeven. En gaan voorleven aan onze kinderen. Dat vraagt nogal wat. Maar we staan daar gelukkig niet alleen voor. We kunnen daarvoor terugvallen op de gemeenschap van de kerk waar we bij mogen horen. Een gemeenschap die de HERE aan ons geeft. En waarin Hij ons ook aan anderen geeft. We willen immers niet alleen maar profiteren en consumeren, maar mogen ook zelf onze bijdragen leveren voor de geestelijke groei van de gemeenschap en anderen helpen. Zo kunnen we onszelf en elkaar – zonder kwasten, deurkokertjes en gebedsriemen – herinneren aan onze bij-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSTMA,
DRS. P. HOUTMAN, DRS. B. LUITEN,
DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 88-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Colntre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

 de Stichting Braleclah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad wsr te nemen.

ISSN 0165-5191

zondere positie als mensen die bij God mogen horen en daarom beheerst mogen worden door **zijn** woord en gebod.

Bezielend centrum

Zo mag ons leven gestempeld zijn door **ons** geloof in Hem. Een geloof dat geen pro memorie-post is – o ja, dat is er **ook** nog –, maar dat centraal staat in ons leven, het bezielt en doortrekt. Van ons leven een eenheid maakt: in denken en doen, in werken en ontspanning, in alles mogen **we** leven voor de **HERE**. We werken, studeren en amuseren ons voor **Zijn** oog. Dat hoeft geen benauwende gedachte te zijn. Bet kan juist een besef wezen een ruimte geeft **waarin** we opgelucht kunnen ademen. Een gevoel van bevrijding en vreugde, omdat God onze **koning** is en Hij ons als zijn onderdanen hebben wil. Leven met God brengt ons tot **onze** bestemming. Dat mogen we met woorden en &den ook onze kinderen voorhouden, ook als we hen leren dat wij en zij in deze wereld ten diepste apart staan.

Traditie, kompas of radar?

Betekent dit apart-staan dat we bij elkaar gaan schuilen tegen de boze wereld? Wordt dit een negatieve opstelling? Laten we ons geloof door vrees beheersen? **Kiezen we** ervoor angstig weg te **kruipen** bij wat ons **vertrouwd** is en vasthouden aan wat we altijd hebben **gezegd** en gedacht?

Dat komt voor, **maar** het **hoeft** niet. De Amerikaanse socioloog David Riesman heeft ons geholpen aan een interessante onderscheiding. We volgen hier de **beschrijving** die H.J.H. Brentjens geeft in zijn boek *Visies op jeugd*.

Riesman deelde de **mensen** – heel grof – in drie typen in. Er zijn mensen die zich op de **traditie** richten. Een tweede type wordt van binnenuit bepaald. Een derde groep laat zich beheersen door anderen.

* Het door traditie **bepaalde** type past bij een samenleving die stabiel

en hecht gestructureerd is. In West-Europa was dat in de Middeleeuwen het geval. Zo'n samenleving kent geen veranderingen. Waarden en **regels** voor **hoe** je moet leven, worden van vader op zoon overgeleverd. De **jonge** generatie groeit in zo'n samenleving in door zorgvuldig te **leren doen** wat je voorgehouden wordt en je te leren aanpassen aan de gegeven (hiërarchische) verhoudingen. Omdat in deze **samenleving** wet en voorschrift norm **zijn**, zou je het wetboek als symbool daarvoor **kunnen** zien.

* Wanneer de samenleving **zich** sterk gaat ontwikkelen en veranderen, zoals in West-Europa sinds Renaissance en Hervorming, wordt het belangrijk, dat mensen een bewuste individualiteit ontwikkelen. Zij kunnen niet langer zonder meer op de traditie terugvallen, **maar** moeten een innerlijke *overtuiging* hebben. Je persoonlijk geweten bepaalt, hoe je zult handelen. De **jeugd** moet **dan ook** bewust gemaakt worden waar het om gaat. Anders dan het katholicisme vonden de protestanten het niet zo belangrijk om zich zorgvuldig te conformeren **aan** uiterlijke regels. **Voor** hen kwam het er vooral op aan, dat je dóór alles heen vasthield aan je eigen overtuiging. Met het Woord Gods als vast richtsnoer. Dit **van** binnenuit bepaald-zijn **kun** je symboliseren met een *kompas*. Je **kunt** verschillende wegen gaan, maar laat je richten door het gegeven oriëntatiepunt.

* In de moderne pluriforme **samenleving** staan allerlei waarden en normen naast **elkaar**. Er zijn vele **meningen** en zienswijzen, die in **één** samenleving mogelijk moeten zijn. Veranderlijkheid en relativiteit zijn **gegevens** waar je niet om heen kunt. Of dan **samen-leven** mogelijk is, hangt **ervan** af of je met elkaar tot **goede afspraken kunt komen**. Om in zo'n samenleving goed te functioneren, moet je een ander **levensgevoel** ontwikkelen, **waarin** je **jezelf** en je meningen relativeert. De veranderingen **maken** de traditie tot **één** van de mogelijkheden **waaruit**

je kunt kiezen. En de relativiteit maakt het onmogelijk dat de individuen gericht **staan** op een gemeenschappelijk ideaal. In de opvoeding moet je de jongeren dan ook leren flexibel te zijn, zodat ze zich snel kunnen oriënteren **op** het gedrag van anderen en kunnen inspelen op situaties. Dit **bepaald worden** door **Zijn** **ren** om je heen wordt symbolisch **weergegeven** met het *radarscherm*. Tot zover een eenvoudige schets van de opvattingen van **Riesman**, die onze **kijk** op de dingen kunnen verhelderen en ons ook kunnen helpen bij het nadenken over leren geloven.

Beheerst door traditie?

Als gelovigen mogen we ons er voortdurend van bewust zijn en worden, dat we bij God mogen horen. En **dat** dit **m** **fundamenteel** is voor ons bestaan, dat het het kader is voor **alles** wat wij **denken** en doen. Die geloofsovertuiging is dan bepalend voor **onze** hele manier van leven, ook in de kleine dingen van elke dag. En ook aan onze kinderen leven we **dan voor** en houden we steeds voor, dat een christelijk **bestaan een eigen oriëntatie, kleur en diepgang heeft en ons apart doet staan in deze wereld**.

We stelden de vraag: houdt dat in, dat we wegkruipen voor de boze wereld, dat ons geloven door vrees wordt beheerst? Dat we ons **vastklampen** aan het oude vertrouwde en houvast zoeken in de traditie? Daar kan het soms wel op **lijken**. Die houding komt voor. En laten we duidelijk stellen: het traditionele hoeft niet over boord gezet te worden omdat het iets van vroeger is. Wat vroeger gezegd en geschreven is in gereformeerde kring is niet per definitie uit de tijd en niet meer passend op de vragen van de mens van nu. In die traditionele opvattingen en houdingen was het antwoord op de problemen van die tijd gegeven. En de tijden veranderen wel, maar er is ook een doorgaande lijn, er is **een** continuïteit: veel problemen van vroeger zijn ook vra-

gen van nu en van de toekomst, misschien anders van vorm, maar ten diepste variaties op eenzelfde thema. Het zou dan ook **heel** kortzichtig zijn **alle** denken van vroeger **over** boord te **zetten**, waardeloos te achten en zelf helemaal opnieuw te beginnen.

Geen breken met de traditie dus. Maar **ook** niet een zonder meer je laten beheersen door de traditie. Het antwoord van **toen** was wel het antwoord van **tóen**. Het positieve daarvan **moet ook** vandaag worden overgenomen, **maar** dat betreft dan meer de achterliggende bedoeling – de intentie – dan de **vorm** die tijdgebonden kan **zijn** geweest. Als je de oplossingen van vroeger **hanteert** als regels van een **wetboek**; als je je richt naar de traditie als naar **voorschriften** zonder meer; als je de regel **overneemt** omdat het **nu** eenmaal regel is en niet omdat je **ook** zelf innerlijk overtuigd bent dat je je christen-zijn **deze** vorm **moet** geven – **kan** het er dan niet op gaan lijken dat het christen-zijn niet bij deze tijd past? Maar **we** worden wel geroepen christen **te** zijn in **déze** tijd en Christus te volgen ook in hedendaagse situaties.

We moeten dan **ook** zeker niet met het verleden breken, maar het waardevolle van vroeger ook nu gebruiken met het oog op de vragen van deze dag. Maar we zeggen daarbij: dat kan best vragen om andere **vormen**, die passen bij de andere **omstandigheden** van vandaag.

Aanpassing aan vandaag?

Aan de andere kant moeten we **er-voor** waken, dat we **zó** openstaan voor de signalen van de hedendaagse kef- en denkwereld, dat een eigen positieus eigenlijk verdwijnt. We **komen** allerlei vormen van denken en handelen tegen, die sterk wisselen met de tijd. En wie met zijn tijd meegaat moet dan **ook** heel trendgevoelig zijn, zich flexibel **opstellen**, beseft hebben van de betrokkenheid van alles, **ook** van zijn eigen mening.

Je moet in de groep aftasten wat **mèn** vindt en je daaraan aanpassen.

Je **radarscherm** vangt de signalen van je omgeving op, en die bepalen je **vaarroute**. Veel **mensen** leven vandaag **zó**; ze laten zich door hun omgeving **dicteren** wat ze moeten denken en doen. Als we op zoek zijn naar een eigen beleving en **vormgeving** van ons aparte christelijke leven, kan ook deze benadering **niet** bepalend zijn voor onze stijl. Van deze houding en zijn **infecterende** werking **moeten** we dan **ook** duidelijk afstand nemen.

Eigen kompas

Wat dan wel? Niet leven volgens de traditie **zonder** meer; geen sturing van buitenaf via **radarsignalen**; maar een **koerszetten** via een eigen innerlijk kompas, dat ons richt **op** het goede oriëntatiepunt. We moeten ons **niet** door het verleiden de wet laten **voorschrijven** en **de** dingen doen **zoals** ze vroeger gedaan werden **omdat** ze vroeger **m** werden gedaan.

We moeten ons **evenmin** laten sturen door de voortdurend veranderende mening van de mensen vandaag om ons **heen**.

We mogen wel **gebruik** maken van het vele waardevolle in de traditie en **we mogen ook** een open oog en gevoel hebben voor de situatie van vandaag.

Maar we willen leven **van binnenuit**, gestuurd door **een** goed afgestemd innerlijk kompas. Zo mag ieder van ons, oud en jong, in **eigen** werk, met **eigen** capaciteiten, **volgens** eigen karakter, heel persoonlijk vormgeven aan **zijn** christen-zijn. Christus volgen tegen het eind van de twintigste eeuw. **Op Hem** georiënteerd zijn bij het zoeken naar **een** antwoord op de vragen waar we voor komen te staan. Alle dingen bekijken **in** het perspectief **dat** het kennen van Hem geeft. Je leeft dan niet volgens uiterlijke regeltjes en je laat je ook niet door de meningen van anderen in deze tijd beheersen. **Maar** je hebt **een** **éi**-gen overtuiging, **beheerst** door het woord en gebod van God. Een innerlijk kompas dat je richting wijst, **ook** als je verzeild raakt in **streken**

waar de **traditie** je geen oplossing geeft en waar de wisselende **stromingen** van eigentijds denken geen houvast **bieden**. Waarmee je eventueel **een** Daniël durft te zijn en alleen durft te staan.

Leven van binnenuit

Bij Jeremia lezen we, dat de **HERE** een **nieuw** verbond aankondigt (31:31-34):

Ik zal mijn wet in hun hart schrijven

Ik zal hun God zijn en zij zullen mijn volk zijn.

Dan hoeft niemand een ander nog te zeggen wie Ik ben, want iedereen, van groot tot klein, zal Mij kennen.

En Paulus **schrijft** over **hoe** de mensen die God toebehoren door de gaven die **Christus** in zijn kerk geeft, worden toegerust en groeien in geloof en kennis tot de volmaakte rijpheid van **Christus** (Efeziërs 4:7-16):

Dan zullen we niet langer onmondige kinderen zijn die als golven op en neer deinen en heen en weer bewogen worden door elke wind, dat wil zeggen: door elke leer waarmee sluwe mensen met hun valse wijsheden ons op dwaalwegen brengen. Door ons aan de waarheid te houden, zullen we in liefde volledig toegroeien naar Hem die het hoofd is: Christus.

Wij en **onze** kinderen mogen **toegroeien** naar deze christelijke volwassenheid, waarbij ons apart-staan daarin uitkomt dat we **leven van binnenuit**, volgens een **innerlijk** kompas dat zich laat oriënteren op onze Heer.

Voor ons geloven en leren geloven lijkt het mij dan **ook van** groot belang dat we dit duidelijk beseffen, beleven en **voorleven**.

Drs G.J. van Middelkoop is oud-connector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort

M meditatief

*Een dwaas zoon is een ramp voor zijn vader
het getwist van een vrouw als een
gestadig druppelend lek*

Spreuken 19:13

Dobbelsteen

Spreuken hangen aan de wand. Waarheden, kernachtige uitspraken, wijsheden om de dag mee te beginnen. Toch **zijn** de spreuken van het **boek** Spreuken geen vermaningen die je 's ochtends samen met een **drinkontbijt** even snel achterover kunt slaan. Eerder zijn het **mijmer-**zinnen, die in je opkomen als je 's avonds nog geen **zin** hebt om naar bed te gaan en **de** tv of een boek **niks** meer te bieden heeft. Momenten van cryptische, **veelbetekende** zinnen met gevoel en realiteitszin. Een spreuk is een dobbelsteen die je **kunt laten** rollen. Verschillende aspecten lichten op. Gods wijsheid is veelkleurig: soms is het Licht **indirekt** en zijn de tinten zacht en verademend. Andere keren schrik je van een **ontmaskerende** witte spotlight.

De spreuk over de dwaze zoon en de twistzieke echtgenote lijkt bedoeld om te ontmaskeren en te waarschuwen. **Geen** spreuk om over te preken. Dat kan een dominee **in** vrouw en **kinderen** trouwens **ook** niet aandoen. Maar dat is maar één van de betekenissen. En nog wel de meest oppervlakkige **ook**.

Vergrootglas

Een spreuk vergroot de dingen uit. De **wijsheidsleraar** richt zich tot de jongens in z'n klas. Denk je eens in

dat je vader bent - of echtgenoot. Het is jouw huis, maar heb je dan alles in de hand? **Nee**, er komt een dag dat er herrie in de tent is. Ruzie. Het gebeurt. Het overkomt alle mensen. Het is de vloek van de dwaasheid. Wat doe je als er **ruzie** is? Er komen momenten dat je **zoon** niet wil luisteren. Sterker nog, hij provoceert je, daagt je uit. Wat doe je? Je doet je best. Je reageert te boos of veel te begrijpend. En je voelt je ellendig en wordt erop aangekeken. Een ramp is het. Maar dat is nog niet alles. **Stel** je eens voor dat je **vrouw** altijd **kritiek** heeft. Nooit is het **goed**. **Steeds** is er weer een gelegenheid om jou en anderen op de korrel te nemen. Dat is pas echt destructief. Ze ontleemt je de ruimte. Je gezin gaat eraan onderdoor. De terugkerende kritiek is als een druppelend lek. Je **maakt** je dak stevig met as en **stro**, je strijkt je aarden **muren** aan met witte kalk, maar het helpt niet. Als dit zo doorgaat, **stort** de boel **in** elkaar.

Brandpunt

Het vergrootglas vertekent. Zonen drijven vaders tot wanhoop, maar de ramp **kan vaak** worden afgewend. Echtgenotes kunnen met hun kritiek hun man verlammen, maar de verlamming wijkt als er **wordt** doorgepraat **en** afgezoend. Bovendien **gaan** in **onze** tijd **ook** de meisjes en de vrouwen bij de **wijsheidsleraar** in de lts. **Ook** dochters kunnen ouders tot wanhoop drijven. Ook mannen kunnen hun vrouw de ruimte **ontnemen** op haar eigen **manner** **vrouw** en **moeder** te zijn. De **wijsheidsleraar** legt deze realiteit onder een vergrootglas: kijk, zo gaat dat als er **herrie** in de tent is. Is het eigenlijk niet **treurig**? God ziet

het ook en **zegt** er in z'n wijsheid het zijne **van**.

Zo 's avonds voor het naar bed gaan mijmert vader of moeder nog even over de ruzie, die dag aan **tafel** of aan de onbillijke kritiek van de even niet zo lieve levensgezel. Wat is het dan lastig samen te lezen of te **bidden!** **Juist** voor **God** komen die spanningen er zo erg uit. Wat zou God er wel niet van denken? God is wijs. **Hij** vaart niet uit, heft geen vinger. Bij schenkt er aandacht **aan**, legt een hand op je schouder en zegt: Inderdaad, zo gaat het dan. Het gebeurt en veroorzaakt verwijdering en verdriet. Dat is de vloek van de dwaasheid, die **in** het leven gekomen is. Dat **kun** je **niet** wegduwen. En **dat** hoeft ook niet. Je voelt dat de dwaasheid **niet** goed is. **Maar** ze bestaat wel. **God** troost wie lijden aan ruzies. Hij heeft begrip en **spoort** vandaaruit aan. Let niet alleen op de dwaasheid **van** de ruzie. Let ook op de wijsheid van de vergeving en kijk uit. **Blokkeer** je medemensen niet. Steeds maar herrie. Kritiek om de **kritiek**. Het **is zo dwaas**, zo leeg, zo afbrekend. Laat de wijsheid overwinnen. Dan zal de vrede van **God** die met ons bewogen is onze **omgang beheersen**.

Drs. K. van Bökkum is wetenschappelijk assistent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Wandelen met God

Een nieuw begin

Na de vakantie zijn ze de deur uit gegaan. De rugzakken en tenten waren nog maar nauwelijks opgeborgen, of de verhuizing stond voor de deur. Kamers werden betrokken. Groentijd werd gelopen. Kennismaking heet dat tegenwoordig netjes. Met grote verhalen kwamen ze thuis. Ineens was alles anders. Er begon een nieuw stuk van het leven. Beloften, ontdekkingen, nieuwe gewoontes, soms teleurstellingen, altijd tijdrovend en meeslepend.

En toen zaten ze daar, een beetje ver of nog verder weg van huis. Vaak met elkaar, soms alleen. En toen? Er gingen kleren mee. Er gingen boeken mee. Er gingen tradities mee. Naar de kerk gaan was daar één van. Maar dank zij de OV kaart kon je dat ook nog wel thuis doen. Er ging ook een bijbeltje mee. Ja, 'het bijbeltje'. Zo noemen we dat. Het verkleinwoord voor een klein boekje, dat vooral klein moet wezen omdat het in een jaszak moet kunnen glijden of in een damestasje. De uitgevers hebben er rekening mee gehouden. Een geluk, dat het dundrukprocédé ooit is uitgevonden. Ja, waar is dat bijbeltje gebleven? Waar ligt het? Wanneer wordt het gebruikt? Hoe?

'Biebeltje'

Ik zie het soms op catechisatie: beduimelde boekjes, klein geklungel, een ietwat armoedig gezicht. Je kunt er net in lezen, maar in studeren nauwelijks. Iets bijschrijven gaat helemaal niet. Daarvoor zijn de bladzijden veel te dun. En is het dundrukproduct ook veel te duur.

"Het bijbeltje". Wonderlijke aanduiding eigenlijk. We bedoelen er doorgaans het exemplaar mee, dat naar de kerk gaat. Daar staat doorgaans heel wat meer in dan alleen maar de bijbel: een psalmberijming, een gezangenbundel, een heel stel kerkelijke documenten van belijdenissen en formulieren tot en met de kerkorde, en soms ook nog een paar hulpmiddelen: een woordenlijst, een setje kaarten, een tijdbalk. Dat verkleinwoord zit me soms dwars. Toch gebruik ik het net zo goed: "zullen we dit of dat even opzoeken in het 'bijbeltje'"? Raar woord eigenlijk, dat verkleinwoord. Ik herinner me een vrouw, klein en tenger en taai. Ze leefde met haar 'bijbeltje'. Heel simpel. En ze sprak er op haar manier over. Met een buurman bijvoorbeeld, die niet meer mee wilde met zijn vrouw. Hij bedacht een scheldnaam, waarmee hij heel dat spreken opzij wilde zetten, dood wilde verklaren. 'Biebeltje' noemde hij haar. Ik moet er vaak aan denken als ik dat woord weer hoor of gebruik: "waar is je bijbeltje?" "Heb je je bijbeltje wel bij je?"

Binnen handbereik?

Waar ligt het? Wanneer wordt het gebruikt? Hoeveel tijd zou daaraan worden besteed? De krant is er. En de TV. De soos. Werk. Ergens schrijft de bekende Packer, dat er iets mis is als je geen tijd meer overhoudt om je bijbel te lezen. Of te bidden. Dat komt ook bij predikanten voor. Ooit kreeg ik van ds. Lindeboom in Kampen huisbezoek. Hij vroeg: lees je je bijbel ook gewoon voor je zelf, zonder tentamens en scripties en naslagwerk. Hoe zit dat eigenlijk? Jaren geleden verscheen

de studie van Van der Ploeg onder de titel "Het lege testament". Hij publiceerde een aantal gesprekken met kerkverlaters in Groningen. De 'oogst' van één seizoen. Waarom 'deden ze er niet meer aan'? Wat was hun kritiek? De bedoeling was de wortels op het spoor te komen van de 'jeugdproblematiek'. Zijn titel was een schot in de roos: het lege testament. Ze hadden een pakketje meegekregen van thuis, maar er zat niks in. Het leefde niet. Het testament was leeg. Een 'bijbeltje'. Maar niet binnen handbereik. Wat moest je er mee doen eigenlijk? Meenemen naar de kerk, in de zak van je jek. Verder niet zo veel. Ja, thuis werd er regelmatig gelezen. En op school. Maar dat maakte je ook niet eens altijd mee. Hoe vaak zou een gemiddelde tiener die heen en wee reist naar school een bijbel-lezing meemaken? En hoe vaak gaat dat langs ze heen? Waar is nu de kracht van het Levende Woord, zoals dat op preekstoelen werd genoemd? Een leeg testament. Het 'bijbeltje'. Wat hebben wij ze meegegeven, wat was ons testament? Als ze daar ver weg zitten op hun eentje, hebben we ze dan ook een bijbel meegegeven? Een Bijbel, binnen handbereik.

Catechisatie

De volgende week beginnen de catechisaties weer. Ik zal ze het eens vragen: heb je ook een bijbel, een goeie, waar je wat in kunt onderstrepen? Wanneer heb je dat voor het laatst gebruikt, niet thuis aan tafel, of op school, of op een bijbelstudieclub of zo, nee, zelf, voor je zelf? En hoeveel tijd besteed je daar aan dan gemiddeld? Hoe doe je dat? Zegt die bijbel je wat? Wat

vind je er van? Heb je er wat aan? Of is het **maar een** 'bijbeltje'? Lees je er wel **eens wat** naast? Regel? Het barst intussen van de dagboekjes en **hulpboekjes** en **leesroosters** etc. etc. De boekhandelaar zegt, dat hij het niet kan aanslepen. Je zou zeggen: dat zit goed. Maar gewoon zelf lezen en er **eens over** nadenken...? Wie **gebruikt** de **tijdbalken**, wie gebruikt de kaarten en de plattegronden? Of moet alles direct **be-grijp-elijk** zijn, hapklaar. **Lezen**, slikken en **opstaan**? **Zullen we eens** zeggen tegen de **belijdeniscatechisanten**, dat ze in de bop van het jaar minstens **twee** boeken **uit** het OT en een boek uit het NT voor zich zelf achter elkaar **gelezen moeten** hebben en dat ze **ook** iets moeten kunnen **aangeven** wat **hun dat** gedaan heeft? En geleerd heeft? En dan het gebed. Maar dat is een apart onderwerp. **Daar beginnen** we nu niet **ook** nog over in dit **stukje**. Maar **het** hoort er wel bij. **Lees** en bid. En: Bid en **werk**.

Tips

Wij hadden **een** startavond in onze gemeente. Er zaten drie predikanten op een rij. **We hebben wel zeven** van die lieden in onze gemeente. En daarbij nog een aantal godsdienstleraren. Die drie die daar neergezet werden, werden geïnterviewd. Wat deden ze aan persoonlijke bijbellezing? **He** deden ze dat voor zich zelf? **Wat vonden ze** er van, als gezegd werd dat een bijbelgedeelte altijd een directe boodschap moest hebben? Hadden ze **nog tips**? Ze zeiden: een bijbelgedeelte heeft niet altijd een **kant** en klare hapklare boodschap, je moet er best eens over nadenken, en een gedeelte of een woord in zijn verband zetten. En je zult er **ook** wel eens wat naast moeten lezen. En zo groei je verder. En je hebt daarbij elkaar nodig. Maar je moet wel die bijbel regelmatig lezen. En één **van** hen **kwam** met een heel praktisch advies. **Hij** excuseerde zich er eigenlijk een beetje voor, dat hij er mee kwam. Maar hij dacht toch dat

het geen kwaad kon, omdat hij vermoedde dat het voorkwam, dat er best wel aardig wat mensen zijn, die aan **persoonlijk bijbellezen** helemaal niet toekomen. **Als** je nou **helemaal** geen tijd hebt soms, of beter: als je dat denkt, begin **dan** de dag met een spreuk, zei hij. Ja, met een 'onnozele' spreuk. **Eén** van die veie die er vanaf hoofdstuk 11 achter elkaar, **haast** losweg achter elkaar, in het Spreukenboek staan. Lees die dan eens drie keer. En denk er eens over na, die dag. Ga eens na, of je de waarheid van die spreuk ook tegenkomt. Of dat je die spreuk nog op een andere manier 'ontmoet' die dag. En pak hem aan het eind van de dag nog eens weer. Lees hem dan nog **maar** een paar keer en probeer er iets van te onthouden. Dat is allemaal minimaal. Maar je bent in ieder geval bezig geweest met een beetje bijbel: met een **stukje** Woord van God. Minimaal, een wel **héél** klein stukje, o ja, maar als je er **anders** nooit aan toe komt is elk **minimaal** stukje 100 % meer dan niks. Ik geef het hier door, want ik denk dat er ruimte is voor zo'n simpele tip.

Nieuw uitgekomen

Houvast en troost; De kern van het geloof volgens de Heidelbergse Catechismus door C. Bijl.

In dit boek behandelt de auteur de **kern** van het geloof zoals die is **verwoord** in de eerste zeven zondagen van de catechismus. Hij laat in zijn verklaring op heldere wijze zien hoe de catechismus geen oppervlakkige troost biedt, maar de **enige** troost in leven én sterven. Die troost bestaat in het houvast dat het Evangelie biedt.

Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld, f 22,75 (86 blz.)

Wat het geloof verwacht; Het apostolicum volgens de Heidelbergse Catechismus door C. Bijl.

Dit boek, wat handelt over de Twaalf Artikelen, is deel twee in de serie **catechismusverklaringen** van drs. C. Bijl. In de Twaalf Artikelen wordt op een zeer kernachtige manier schitterend geformuleerd wat een christen gelooft. Dit apostolicum wordt in de zondagen 8-24 toegelicht en uitgediept. Dit onderdeel van de catechismus is meer dan een verklarend **werk**. Het spreekt de lezer aan op zijn persoonlijk **geloof**, dat een hoge verwachting heeft. De auteur brengt op bijzonder heldere wijze onder woorden **wat** het geloof verwacht. Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld, f 27,50 (156 blz.).

HET BEGIN VAN ONZE HEILIGING

A.N. Hendriks

Achtergronden

Het werk van de Heilige **Geest** in de heiliging van ons leven heeft de laatste tijd in onze kring veel aandacht gekregen. Er is veel gesproken en geschreven over de **voortgang** van het vernieuwende werk van de Geest bij Gods kinderen. Wie zich door de Geest laat leiden, mag veel van Hem verwachten. Het leven van een christen kent geen status quo. Bet leven dat de Geest in ons werkt, verdiept en verbreedt zich. Met nadruk is erop gewezen dat er bij een christen groei mag en dus ook moet zijn. Spreekt Paulus niet over een veranderd **worden** naar het beeld van Christus 'van heerlijkheid tot heerlijkheid' (2 Kor. 3:18)? En roept Petrus niet op tot een heilig 'worden in heel **uw** wandel' (1 Petr. 1:15) en tot een 'toenemen' in genade en kennis (2 Petr. 3:18)?

Bij al dit spreken over **geloofsgroei**, hoe noodzakelijk ook, heb ik soms wel de aandacht voor het begin van het werk van de Heilige Geest in ons gemist. In enkele artikelen wil ik het over dit begin hebben. Willen wij de Heilige Geest eren als de grote Levendmaker en Vernieuwer, dan zal **ook** over de aanvang van zijn werk in ons steeds weer gesproken moeten worden. Want juist die aanvang leert ons, hoe 'overweldigend groot' **zijn** kracht is aan ons, die geloven (vgl. Ef. 1:19).

Als de Geest van Christus

Onze belijdenis schrijft de heiliging van ons **hart** en leven toe aan de Heilige Geest. Zondag 8 van de **Heidelbergse** Catechismus spreekt over 'God de Heilige Geest en onze heiliging'. In Artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt de Heilige Geest 'onze Heiligma-

ker' genoemd. En wanneer de Dordtse Leerregels over de bekering van de **mens** handelen, belijden **zij nadrukkelijk** in Hoofdstuk III/IV het **werk** van de **Geest**. In de Schrift komt inderdaad de heiliging of vernieuwing van **mensen** op ons toe als het werk van Gods **Geest**. David verbindt in Psalm 51 het scheppen van een rein **hart** aan de Heilige **Geest**. De Here belooft Israël: "Mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven en maken, dat gij naar mijn inzettingen wandelt en naarstig **mijn** verordeningen onderhoudt" (Ezech. 36:27). Paulus beschrijft in **Romeinen** & 1-17 het **christelijk** leven als een leven 'in' en 'naar' de Geest. Dezelfde apostel getuigt van 'heiliging door de Geest' (2 Tess. 2:13). Echter, hoe **zeer ook** de heiliging als **een** werk van de Heilige Geest geëerd moet worden, wij mogen Christus **niet** uit het oog verliezen. **Hij** is de Verlosser, die alles voor ons verwierf. **Ook** bij de heiliging gaat het om een geschenk dat wij uit zijn hand mogen ontvangen. Hij is **ons** niet enkel tot rechtvaardigheid, maar ook tot **heiliging** geworden (vgl. 1 Kor. 1:30).

Wie over de vernieuwing van ons leven spreekt, zal altijd bij **Christus** moeten beginnen. Hij heeft het heil voor ons verworven. Bij is het ook, die ons eraan deel geeft. Achter de **komst** van de grote Levendmaker op Pinksteren staat **Christus** (vgl. Hand. 2:33). De Geest die in harten en levens werken gaat, is de Geest 'van Christus' (vgl. Rom. 8:9). Bet is de Geest die Zich door Christus laat zenden, om mensen **deel** te geven aan **alles** wat **zij** in Christus hebben.

Het treft altijd weer, hoe de **Heidelbergse** Catechismus **vanuit** Christus

over dit werk van de **Geest** spreekt. Het is Christus, die d m zijn Heilige Geest zekerheid van het eeuwige leven geeft en bereid maakt voor **Hem** te leven (**Antw. 1**). Het is Christus, die ons met zijn Woord en Geest regeert (**Antw. 31**), die **ons** zijn Geest zendt (**Antw. 49**), die door zijn Geest en Woord zijn gemeente vergadert (**Antw. 54**), die ons door zijn Geest tot zijn beeld vernieuwt (**Antw. 86**).

De Geest grijpt ons hart aan

Wanneer het in de Schrift over verandering van mensen gaat, komt bijna altijd het hart ter sprake. Mensen moeten een ander, een nieuw 'hart' **krijgen**. In de Schrift komt het **hart** van de mens naar voren als het centrum van zijn voelen, willen, denken en **handelen**. De **Spreekdichter** zegt: "Behoed uw hart hoven al wat te **bewaren** is, want **daaruit zijn** de oorsprongen des levens" (**Spr. 4:23**). **Heel** het leven komt uit ons hart op. **Wet** wij doen wordt in **ons hart** beraamd. Door de zonde is ons hart verdorven geworden. Het kwaad heeft ons levenscentrum aangetast. **Daarom** is wat **ons hart** voortbrengt, 'boos' van onze jeugd aan (Gen. 8:21). **Ons** hart is 'arglistig boven alles, ja verderfelijker' (Jer. 17:9). Wij zijn 'verkeerd' van hart geworden (**Spr. 17:20**), 'weerspanning en weerbarstig' (Hand. 7:51). De **zonde** is niet aan de buitenkant van onze persoonlijkheid gebleven, maar zij staat gegrift in 'de tafel van ons hart' (Jer. 17:1).

Het is dan **ook** dit **verdorven hart** dat de Heilige Geest aangrijpt, wanneer Hij ons gaat vernieuwen naar Christus' **beeld**'. Het begin van **onze** heiliging bestaat **daarin**, dat de

Heilige Geest ons hart verandert, vernieuwt, **radikaal** omzet. Voor deze **radikale** vernieuwing gebruikt de **Schrift** verschillende, heel **tekenende** aanduidingen. **Zij** spreekt over een 'besnijden' van het hart (Deut. 30:6), over een wegdoen van 'de voorhuid' van het hart (Jer. 4:4), over het geven van een 'nieuw hart' (**Ezech. 11:19**), over het schenken van een 'hart van vlees' (**Ezech. 11:19**). David bidt om een 'rein hart' (Ps. 51:12). En de Here belooft een hart te geven om Hem te vrezen (Jer. 32:39) en om Hem te kennen (Jer. 24:7). De weerklink van dit spreken **van** de Schrift vinden wij, wanneer de Dordtse Leerregels handelen over de bekering van de mens. Bij deze bekering verlicht de Heilige Geest niet slechts ons verstand en vernieuwt Hij niet slechts onze wil, maar Hij werkt in ons hart (**III/IV**, 12). Hij opent het gesloten hart, Hij maakt het harde zacht, Hij besnijdt het onbesnedene (**III/IV**, 11). Tegenover de remonstrantse gedachte dat God bij de bekering een vriendelijk **appel** op ons doet en inwerkt op ons gevoel belijden de Leerregels een andere, veel krachtiger en goddelijker werking van de Heilige Geest: Hij geeft ons **een** nieuw hart **en** een nieuwe **geest** in ons binnenste (**III/IV**, Veroordeling van de dwalingen 7).

Ons hart wordt **door** de **Vinger** van God (vgl. Luk. 11:20) aangeraakt en vernieuwd. A.A. van **Ruler** noemt 'de aanraking' de grote categorie in de leer van de **Heilige Geest**.¹ Zoals de verzoening het heilsgeheimenis is in de leer van Christus, zo is de aanraking dat in de leer van de Heilige **Geest**. In de Geest raakt God zelf ons aan **in** ons hart, in het **centrum** van ons leven, en zo zet **Hij** ons **om**. Met deze aanraking begint onze heiliging. Aan al ons geloof en aan al onze liefde tot de Here gaat **deze** aanraking **vooraf**. Wij staan hier bij het diepste geheim van de bekering van een mens. Het laat zich niet nader in woorden vatten. Er blijft iets **onnaspeurlijks** in het **werk** van de Heilige **Geest** in **de** omzetting van ons

hart. Wij staan voor een aanbidde-lijk **wonder**, waarvan wij met de Dordtse Leerregels moeten belijden: "... het is een volstrekt bovennatuurlijke, zeer krachtige en tegelijk zeer liefdevolle, wonderbare, verborgen en **onuitsprekelijke werking**" (**III/IV**, 12).

Wanneer de Heilige Geest met zijn vernieuwend werk in het leven van Gods kinderen begint, komt **Hij** in hun hart wonen. **Deze** inwoning van de Geest is de achtergrond van alles wat Hij aan Gods kinderen doet. De Geest is op Pinksteren uitgestort, om bij ons in te wonen. Niet **maar** een Goddelijke **kracht** is met ons bezig, maar God zelf **heeft** ons hart betrokken als de uitvalsbasis **voor** zijn vernieuwend werk. Wij krijgen in het **centrum** van onze persoonlijkheid inwoning! Niemand minder dan God zelf, **namelijk** God de Heilige Geest, woont bij **ons** in. Mogelijk mogen wij met Jodocus van **Lodensteijn** zeggen dat de gehele **Drieëenheid** op **de** wijze en in de kracht van de Heilige Geest bij ons **inwoont**.² Paulus spreekt herhaaldelijk over dit inwonen van de Heilige Geest (vgl. 1 Kor. 3:16; **6:19**; 2 **Tim.** 1:14). Door deze inwoning wordt zowel de enkele gelovige (vgl. 1 Kor. **6:19**) als de hele gemeente (vgl. 2 Kor. 6:16; Ef. 2:21) tempel van de Heilige Geest. De uitdrukking 'inwonen' wijst op het **innerlijke** en blijvende. De Geest is naar het woord van Christus '**in**' ons en 'blijft' **met** ons (vgl. Joh. 14:17).

Zo **typeert** deze uitdrukking de **heilshistorische voortgang**.³ Wij lezen niet in het Oude Testament dat de Geest 'woont' in de harten van de gelovigen en dat zij zijn tempel zijn. Dat is de weelde van het nieuwe verbond in Christus' bloed. De God die woonde in tabernakel en tempel, komt dan wonen in de harten van zijn kinderen (vgl. 2 Kor. 6:16). **Inniger** en innerlijker kan het niet! De Heilige en Verhevene 'blijft' met ons en is 'in' ons.

De wedergeboorte

Voor het werk van de Heilige Geest in en aan Gods kinderen gebruikt de Schrift verschillende aanduidingen. Er is sprake van roepen, **verlichten**, bekeren, vernieuwen, **reinen**, heiligen. In de dogmatische bezinning gingen **gereformeerden** het begin van het vernieuwende werk **van** de Geest als de wedergeboorte benoemen. Spreekt de Here Jezus niet over een 'geboren worden' uit de Geest (vgl. Joh 3:5) en de apostel Johannes over een 'geboren zijn' uit God (vgl. 1 Joh. 2:29)? En noemt Petrus de gelovigen niet 'wedergeborenen' uit onvergankelijk zaad (vgl. 1 Petr. 1:23)? Er is veel voor te zeggen om dat **begin** van het werk van de Geest in ons zo te benoemen. Meer dan andere aanduidingen in de Schrift bepaalt 'wedergeboorte' ons bij het radicale van het werk van de Geest. Wij moeten opnieuw geboren worden, om Gods koninkrijk in te kunnen gaan. Wij moeten totaal andere mensen worden. Er is niet minder dan een geboorte 'opnieuw' nodig, wil er **geloof** en gehoorzaamheid bij ons gevonden kunnen worden!

Onmiskenbaar gebruiken de Dordtse Leerregels het woord 'wedergeboorte' voor de **aanvang** van het vernieuwende werk van de Heilige Geest (vgl. **III/IV**, 11, 12). **Maar** het **mag** ons **niet** ontgaan dat onze **belijdenis** het woord **ook** bezigt in **ruimere** zin. Het wijst **dan** op het voortgaande werk van de Geest in de vernieuwing van ons leven. Zo zegt **Artikel** 24 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, dat het waarachtig geloof de mens **wederbaart** en **maakt** tot een nieuwe mens.⁴

De vraag rijst nu: wat houdt dat begin van Gods werk in ons, dat wij wedergeboorte noemen, in? Om **wat** voor een verandering gaat het? Het is met name A. **Kuyper** geweest, die met deze vraag zich intens heeft beziggehouden. Wie **Kuypers** beschouwingen leest, mag niet vergeten dat het **Kuyper** erom

te doen was alle hoogmoed van mensen neer te slaan en de prioriteit van Gods **werk** in het licht te stellen.

Voor Kuyper gaat het bij de **levendmaking van ons hart** om de inplanting van **het nieuwe leven**,⁵ van het **beginsel** van een nieuw leven,⁶ om de planting van een kiem des levens' of van het **geloofsvermogen**,⁸ om het inbrengen van 'iets', om de verbinding van onze **ziel** met het levensbeginsel van de Heilige Geest.¹⁰ **Hoewel** Kuyper daarbij beslist niet wil denken aan een **substantiële verandering**,¹¹ kan de terminologie, die hij gebruikt, deze **gedachte** gemakkelijk in de hand werken. Met **name zijn** spreken over het inbrengen van een 'levens-**kien**',¹² doet de vraag rijzen, of men dan nog wel recht doet aan het wonder van **onze wedergeboorte** als een **geestelijke** omzetting van **ons hart**.

Liever dan bij Kuyper sluit ik mij aan bij de Dordtse **Leerregels**, wanneer deze proberen het wonder van de wedergeboortenader te beschrijven. Zij belijden dat het daarbij gaat om een openen van het gesloten hart, om het zacht **maken van wat** hard is, om het besnijden van wat onbesneden is (III/IV, II), om vernieuwing, opwekking uit de dood en **levendmaking** (II/IV, 12). Als de Heilige Geest ons **wederbaart**, grijpt Hij ons aan in het **centrum** van ons leven, opent Hij, **vernieuwt** Hij ons hart en **wekt** Hij ons zo uit de dood **op** en **maakt** **Hij** ons levend.

In ons nadenken over wat de Geest bij de **aanvang** van onze **heiliging** doet, zullen wij voor ogen moeten houden, dat Hij de **Geest** is, die ook van de Vader uitgaat. **Ook** hier is de belijdenis van Gods **drieënheden** van beslissende betekenis! De Geest eerbiedigt het scheppingswerk van de Vader. De heiliging doet dit werk van de Vader niet te niet, maar verlost het van zonde en dood en herstelt het naar Gods bedoeling. De Dordtse Leerregels honoreren dit in de manier waarop zij

zeggen wat er met onze wil bij de wedergeboorte gebeurt. De Heilige Geest "vernieuwt de wil: van dood maakt Hij **hem levend**, van **slecht** goed, van onwillig **gewillig**, van weerbarstig **gehoorzaam**" (III/IV, II).¹³ De Heilige Geest grijpt aan **wat** door de **zonde** bedorven is geworden, maar komt niet tot een geheel nieuwe, tweede schepping. Dit geldt niet enkel van onze wil, maar van alles wat mij tot **een** eigen persoonlijkheid, tot deze mens maakt. Met H. Bavinck is te zeggen dat bij de wedergeboorte de **continuïteit van ons ik**, van onze natuur met al haar **vermogens** en krachten gehandhaafd blijft. "Op **wondervolle** wijze laat de Geest dit alles in **tact**, terwijl Hij het vernieuwt en heiligt. Ik blijf 'ik', maar word **toch** radicaal anders!

Deze radicale vernieuwing van ons hart betekent niet dat **er geen** zonde meer in **ons** binnenste is. Wij zijn wel verlost van de tirannie en slavernij van de **zonde** (D.L., V, 1), maar er blijven nog restanten (**reliquiae**, D.L. IV, 3) van de zonde in **ons**. Wij hebben ook als **wedergeborenen** nog een **zondige aard**, waartegen wij **ons leven** lang moeten strijden (H.Cat., antw. 561). Er blijft een slechtheid in **ons** (H.Cat., antw. 126). Paulus weet van de strijd tussen '**geest**' en '**vlees**' (Rom. 7:14-26; Gal. 5:16, 17) en roept op tot het afleggen van 'de oude **mens**' (Ef. 4:22).

Galvijn en de oude gereformeerden hebben in dit verband **gesproken** over een wedergeboren 'deel' en een **onwedergeboren** 'deel' in de **gelovige**. A. Kuyper sprak over een wedergeboren 'kern' en een nog te vernieuwen 'omtrek'.¹⁴ Maar in de Schrift vinden wij voor dit alles geen aanleiding. **Ons** 'hart' wordt vernieuwd en 'wij' worden wedergeboren. Het gaat om een **omzetting van de hele** mens in het **centrum** van **zijn** persoonlijkheid. W.H. Velema zegt terecht: "De problematiek van oud en nieuw in één hart is **anthropologisch** en terminologisch niet **doorzichtig** te maken".¹⁶ Wij hebben een 'nieuw'

hart en tegelijk roert zich nog **onze** 'verdorven aard'. Maar '**oud**' en '**nieuw**' **zijn** niet op gelijke wijze en met gelijke rechten naast elkaar aanwezig (vgl. Rom. 6:6; 7:17). Wij **hebben** 'de gezindheid van de Geest' (Rom. 8:5), 'de **zin** van **Christus**' (1 Kor. 2:16), ook al **kennen** wij ook het **begeren** van 'het **vlees**'. Het is veelzeggend dat de **Leerregels** spreken over de 'restanten' van de zonde in ons! Daarbij **moeten** wij bedenken dat ook de vernieuwing van ons hart een voortgaand werk van de Heilige Geest is. Wij **worden** veranderd naar Christus' beeld (vgl. 2 Kor. 3:18) en de nieuwe mens wordt vernieuwd (vgl. Kol. 3:9). De wedergeboren David bidt om een 'rein hart' (Ps. 51:12). **Ook de gelovigen kunnen** vanwege 'de slechtheid, die nog altijd in **ons is**' (H.Cat., antw. 126), niet zonder het gebed: "Vernieuw ons **zwak** en **zondig** hart, voor U zo **schuldig** en zo **zwart**" (Gez. 38 vers 5).

¹ Vgl. A.A. van Ruler, *Theologisch Werk*, VI, Nijkerk 1973, p. 21.

² Vgl. A.A. van Ruler, a.w., p. 15. Van Ruler tekent hierbij aan: "Dat is het meest verbijsterende van de hele pneumatologische grondgedachte". Herinnerd mag hier worden aan het woord van Christus: "Indien iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord bewaren en mijn Vader zal hem liefhebben en Wij zullen tot hem komen en bij hem wonen" (Joh. 14:23).

³ Vgl. Jongkil Byun, *The Holy Spirit was not yet*, Kampen 1992, p. 190: "This 'indwelling' of the Holy Spirit is something new which characterizes the N.T. church. For, though he exercised various kinds of works in them, we do not read anywhere in the Bible that the Holy Spirit dwelt in the believers of the O.T."

⁴ De N.G.B. gebruikt het 'wedergeboren zijn' óók voor de **aanvang** van Gods werk in ons, vgl. Art. 35: "Nu hebben zij die opnieuw geboren zijn, tweeërlei leven in zich". D.J. de Groot, *De wedergeboorte*, Kampen 1952, merkt op: "De leer der wedergeboorte in engere zin is dus, wat het wezen der zaak betreft, geen uitvinding geweest van naar schoolastieke onderscheidingen jagende zeventiende-eeuwse dogmatici. Ook de Reformatoren en de oudste symbolische geschriften van de Gereformeerde kerken nemen in het hart van de zondaar een **wedding** des Heiligen Geestes aan, waardoor Hij dit principieel verandert, opdat hij de roepstem van het Evangelie zal kunnen horen en geloven. En zij hebben deze werking en verandering ook wedergeboorte genoemd al lieten zij veelal na haar scherp te begrenzen tegenover de voortgaande vernieuwing van de mens" (p. 192).

⁵ A. Kuyper, *Het werk van den Heiligen Geest*, Kampen² 1927, p. 375, p. 380.

⁶ A. Kuyper, a.w., p. 379.

⁷ A. Kuyper, a.w., p. 561

⁸ A. Kuyper, a.w., p. 393.

A. Kuyper, a.w., p. 382.

¹⁰ A. Kuyper, a.w., p. 391.

¹¹ Hij schrijft: "Het zaad der wedergeboorte is in geen enkel opzicht iets aanwijsbaars of grijpbaars of waarmeembaars. Het is van puur geestelijken aard" (a.w., p. 401).

¹² Kuypers spreken over dit inbrengen van een 'levenskiem' hangt samen met zijn scheppingsleer: alle schepselen dragen een levenskiem in zich krachtens hun schepping door het Woord, vgl. W. B. Velema, *De leer van de Heilige Geest bij Abraham Kuyper*, 's-Gravenhage 1957, p. 43.

¹³ Wanneer de Leeregels zeggen in III/IV, II dat in de wil 'nieuwe hoedanigheden' (latijnse tekst: *novas qualitates*) worden 'uitgestort', betekent dat niet dat de Heilige Geest nieuwe eigenschappen aan de geschapen wil van de mens toevoegt. Op de formulering is zeker af te dingen. Maar duidelijk moet zijn dat de vaders van Dordt zich hier keren tegen de mening van de Remonstranten, dat in de geestelijke dood 'de geestelijke gaven' niet van de wil gescheiden werden (vgl. III/IV, Veroordeling van de dwalingen 3). In de voorafgaande paragraaf horen we wat deze geestelijke gaven zijn. De Dordtse vaders houden staande dat de wil uit zichzelf niet het goede kan voortbrengen. Daarvoor moet God 'nieuwe qualiteiten des geloofs, der gehoorzaamheid en van het gevoel van zijn liefde' in onze harten uitstorten (vgl. III/IV, Veroordeling van de dwalingen 6). In hun aanvechtbare formulering hebben de vaders van Dordt recht willen doen aan Filippenzen 2:13: "want God is het, die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt". Vgl. wat de theologen uit Hessen ter synode stelden: "Van & verandering des wils, en van de instorting van nieuwe en bovennatuurlijke krachten en faculteiten in denzelven, en van de machtige en krachtige neiging deszelven, om het geestelijke in hemelische goed te verkiezen en te willen, is er eene schoone plaats, Fil. 2:13, God is het, die in u werkt het willen" (*Acta d' Handelingen der Nationale Synode te Dordrecht*, ed. J. H. Donner/S. A. van den Hoorn, Leiden z.j., p. 488).

Vgl. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, IV, Kampen¹ 1930, p. 69.

Vgl. A. Kuyper, *De Gemeene Gratie*, II, Amsterdam-Pretoria, 1903, p. 308: "... en letten wij uitsluitend op het verborgen ik van ons wezen in de diepste kern van onze persoonlijkheid, dan is wat dood was levend gemaakt, wat krank was geheel gezond geworden, wat onder den toom lag in den glans des welbehagens komen te staan, en is dit ik volstrekt heilig". Dit diepste ik kan volgens Kuyper dan ook niet meer zondigen. Vgl. ook A. Kuyper, *Het werk van den Heiligen Geest*,

¹⁶ J. van Genderen/W. H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, Kampen (1992), p. 595.

Dr. A.N. Hendriks is predikant van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-Centrum.

U UIT DE KERKEN

Schooldag 1998: De Verzoendag voorbij?

'Mijn Verlosser hangt aan 't kruis, en Hij hangt er mijnentwegen'. Dat is ouderwets gezegd. Maar is het ook ouderwets **gedacht**? Ja, zegt men, dat is niet meer van deze tijd. Verzoening is nodig, maar dan tussen mensen. Nee, zeggen wij uit volle overtuiging. De Verzoendag hoort bij het Oude Testament. Maar Christus' verzoenend sterven blijft de kern vormen van ons geloof. En dus protesteren we tegen deze levensgevaarlijke eenzijdigheid. Maar bij dat protest mag het niet blijven. Wij zullen onszelf de vraag moeten stellen: Wat betekent de Verzoening in het alledaagse leven voor ons, voor mij? Is het (slechts) een leerstuk, waar men af moet blijven? Of is het ook een teer geloofstuk, dat ons hart raakt? En dat altijd weer verwonderde en doorleefde dankbaarheid oproept? En die andere vraag: is het alleen een zaak die mij persoonlijk raakt? Of moet een ander daar ook wat van merken?

Die vragen worden op de Schooldag in alle kerkgebouwen besproken. Ook in de Nieuwe Kerk: net als vorig jaar bestemd voor de jeugd van zo'n 12 tot 18. Bet programma is nog meer dan vorig jaar op hen gericht. Voor de morgensamenkomst hebben de docenten Van Bruggen en De Bruijne speciaal een jeugdtoespraak voorbereid. Terwijl Harm Hoeve is 'ingehuurd' om te laten zien dat een orgel ook jeugd kan aanspreken. 's Middags is er een compleet jeugdprogramma. Met een bezielende toespraak van docent Haak, met cabaret en met een combo. En tussen de middag? Ja dan speelt er weer een (gospel)band op de Nieuwe Markt.

Voor de ouderen zijn er ook heel wat extra's. Zo wordt 's morgens in de Bovenkerk (ja, weer compleet met orgel en koperblazers) aan recitor C.J. de Ruijter een gedenkbundel aangeboden ter gedachtenis aan prof. S. Greijdanus (overleden in 1948). Terwijl in dit kerkgebouw ook onze cantorij o.l.v. haar enthousiaste cantor Bert Duijst zich zal laten horen.

In de tweede helft van de middag is er in de Burgwalkerk gelegenheid om met de docenten door te praten over wat ze in hun toespraken naar voren hebben gebracht. Voor de jongeren, en voor velen die zich jong voelen, wordt op hetzelfde tijdstip in de Nieuwe kerk een jeugdconcert georganiseerd. Hierin zal Hans van Dongen met zijn gospelband Image en zijn gospelkoor Joshua het evangelie van Jezus Christus op eigentijdse wijze uitdragen.

Tussen de samenkomsten door is er uiteraard gelegenheid het gebouw van de Universiteit te bekijken.

Waarbij nog meer muzikale verrassingen mogelijk zijn!

Graag nodigen we u en jou uit naar Kampen te komen. Om in een enthousiaste sfeer de band met de eigen predikantenopleiding te versterken. En om met ons na te denken over zaken die christelijk Nederland in beroering houden en die vragen om bezinning en gebed. Ja, vooral om dat laatste. Daarom zal de Schooldag uitmonden in een gebed tot de HERE. Die deze 'School' aan ons gaf. En Die ook de enige is die ze aan ons kan blijven geven.

Noteer 30 september dus in uw of jouw agenda.

Namens de Schooldagcommissie J.A. Meijer

HET 900" JAAR VAN HILDEGARD VON BINGEN 2

H. Veldman

Nadat we in het vorige week gepubliceerde artikel kennis maakten met de bijzondere figuur van de in 1098 geboren Duitse non Hildegard von Bingen, gaan we nu na wat haar zo kenmerkte in de laatste decennia van haar werkzame leven. Met name zullen we stilstaan bij tekst en uitleg van haar visioenen.

Schepping en Schepper

in de jaren '50 van de 11e eeuw schreef Hildegard haar natuur- en geneeskundige **k e n**. Het ene kreeg de titel *Physica*, het andere *Causae et curae*. In deze weken gaat ze uit van wat wel genoemd is een 'scheppingsstheologie' – ze erkent daarin dat God het is Die alles schiep en onderhield en krachten verleende. In de *Physica* beschrijft Hildegard de wereld van planten, elementen, bomen, stenen, dieren en metalen met de daarin werkzame **heilzame en onheilzame krachten**. Ook stelt ze dat door de zondeval het kwaad ook in de natuur is binnengedrongen. Hildegard was uitstekend op de hoogte van de werking van kruiden; ze gaf veel **adviezen** in ziekten naar lichamen naar geest. Hoewel ze waarschuwt tegen magische krachten, geeft ze toch wel aanwijzingen voor het gebruik van een uit een warm roggebrood gesneden kruis dat zou helpen tegen **waanzin** en toverij. In haar boek *Causae et curae* bespreekt Hildegard het functioneren van de organen in het menselijk lichaam. Daarin schroomt ze bepaald niet om haar **zegje te doen over** seksualiteit en de beleving daarvan. En dan te bedenken dat ze als maagd non geworden was. Met haar **natuurge-**

schriften is Hildegard von Bingen later **uitgeroepen** tot de eerste vrouwelijke arts van Duitsland.

Abortus: lastering van Gods Naam!

In de jaren 1158-1163 was Hildegard bezig met het schrijven (eigenlijk dicteren aan een secretaris!) van haar tweede visionaire werk: *Liber vitae meritorum* (= Boek van het verdienstelijke leven). Het gaat vooral over de menselijke deugden én **lasteringen**. Allerlei dieren en menselijke lichaamsdelen zijn symbool voor het lasteren. Dit gaat in tegen God, Die ze voorstelt als een machtig wezen dat met Zijn voeten in de het water van de afgrond staat en Wiens hoofd zich bevindt in de hoogste sferen van het heelal. Uit de mond van God komen stromen van deugdzaam krachten, waardoor het **mogelijk** wordt de lasteringen tegen te gaan, te beantwoorden.

In dit werk keert Hildegard zich tegen elke vorm van abortus. Ook al is het uit noodweer gebeurd. Vrouwen die het leven in haar schoot verstikt hebben, hebben daarmee een menselijk wezen te gronde gericht. Ze moeten daarvoor streng vasten en een zware boetedoening verrichten. Abortus is een vorm van lasteren

van de Naam van de Schepper!

Vermaningen in vloerwindrichtingen

In het jaar 1160 onderneemt Hildegard von Bingen iets wat haar goede naam en reputatie behoorlijk zal beïnvloeden. Uiteenlopende reacties maken duidelijk dat men haar woorden maar met tegenzin accepteert. Want wat heeft ze ondernomen? Wel, vanuit haar klooster trekt ze haar Duitse land door: eerst kiest ze de richting naar Mainz en Bamberg (dus naar het oosten), daarna via Trier naar Metz en het gebied van Lotharingen (het westen), vervolgens per schip naar het noorden: naar Boppard en Keulen en Werden (aan de Ruhr – waar Liudger begraven ligt), om tenslotte naar de zuidelijke regionen af te reizen, richting Maulbronn en Hirsau. Zo'n reis staat in het teken van het kruis: oost-west, noord-zuid. Wel, ze heeft de boodschap van het Kruis bij zich. Zij predikt aan allen die het maar horen – zowel geestelijken als leken – het evangelie van de boetedoening wegens de zonden die geestelijken zowel als leken plegen. Ze vermaant haar hoorders ten scherpste om van de zonde te wijken en een leven van dienstbaarheid aan Christus en Zijn Kerk te leiden. Zij predikte – hoe officieel was dat? Stond zij in het predikambt? **CE** waren deze preken ook de woorden van haar Heer – door de Geest haar toebedeeld? Zodat niemand haar iets maken kon? In Duitsland hebben velen – na de erkenning door de paus – haar vrouw-zijn buiten beschouwing gelaten en zich gewonnen gegeven aan haar oproep tot bekering tot de levende God.

Werk van haar ouderdom: het derde visionaire werk

Vanaf haar 65e jaar is Hildegard bezig met het schrijven van haar derde en laatste visionaire werk: *Liber divinorum operum* (= Boek van het werk van God). Het boek lijkt volgens kenners op een soort reconstructie van voorstellingen uit de twee andere visionaire werken. Nu staat de heersersgestalte centraal; hij heeft de hele kosmos in de hand en de menselijke ziel weet zich afhankelijk van hem. Typisch middeleeuws legt Hildegard de afhankelijkheid als volgt uit: de mens heeft in zijn hoofd zeven punten – die alle op even grote afstand van elkaar staan –, die alle tot taak hebben de zeven gaven van de Heilige Geest op gelijkmatige wijze te vereren.

Heel haar leven als non is Hildegard von Bingen bezig geweest met correspondentie. Ze had een sterke voorkeur voor hen die hooggezet waren; ze durfde hen de waarheid in het gezicht te zeggen. Een haar bepaald niet-gunstig gezinde abt kreeg van haar het ernstige verwijt te horen dat hij 'de grootste rover' was, te vergelijken met de Amalekieten en met Antiochus Epifanes die de tempel des Heren had beroofd. Hildegard was geen ogenblik bang voor menselijke straffen of bedreigingen.

Standverschil

Een kritisch punt in het doen en laten van Hildegard von Bingen was de kwestie dat alleen adellijke dames konden toetreden tot haar klooster. Toch had zij haar antwoord klaar voor de critici:

"Het oordeel over de verschillen van de standen berust bij God. Hij geeft er acht op dat de lagere stand zich niet boven de hogere verheft zoals satan en de eerste mens hebben gedaan toen zij hoger wilden vliegen dan hun was toegestaan. Daarom moet men ook hier het onderscheid in acht nemen, opdat niet zij die uit ver-

schillende lagen van de bevolking komen als zij tot één kudde zouden worden, ia trotse overmoed, beschaamd over de standsverschillen uit elkaar zouden worden gedreven."

Haar tweede klooster, dat bij Eibingen, werd wel opengesteld voor niet-adellijke vrouwen. Maar die was dan ook alleen voor die categorie vrouwen. Hildegard wenste 'geen paarden en ezels in dezelfde stal' te plaatsen.

De begrafenis van een 'probleemgeval'

In haar laatste levensjaar kreeg Hildegard het flink aan de stok met het kapittel van Mainz. Op het kerkhof van haar klooster op de Rupertsberg was een man begraven die door de kerk was geëxcommuniceerd. En dat was in strijd met de kerkelijke bepalingen: zo iemand mocht niet in gewijde grond worden bijgezet!

Nu stelde Hildegard daartegenover dat de excommunicatie kort voor de dood van de man was opgeheven. Maar in Mainz werd daaraan toegevoegd dat die opheffing niet publiek was geweest, maar privaat. Dus werd op het klooster van Hildegard het interdict gelegd, de ban. De abdis was namelijk niet geneigd het lichaam te verwijderen; ze wist door haar visioenen zeker dat de man in de vrede Gods was gestorven. Evenwel, geduldig verdroeg ze kerkelijke tucht, maar legde wel de kwestie voor aan de aartsbisschop van Mainz. Uiteindelijk beslechtte deze de zaak door Hildegard in het gelijk te stellen. De ex-geëxcommuniceerde kon blijven liggen in zijn graf.

Overlijden

Niet lang daarna stierf Hildegard von Bingen, 17 september 1179. Ze had een rusteloos leven gekend, was vaak ziek geweest en ziekelijk. Geen sterk lichaam, wel een sterke geest. Zo had ze zich altijd zo goed als ze kon ingezet voor haar mede-

gelovigen en haar kerk.

Hoe men haar waardeerde blijkt uit het feit dat de 17e september de kerkelijke feestdag van Hildegard is geworden. En ook dat er al spoedig een canonisatieproces is begonnen om haar dus als 'heilige' verklaard te krijgen. Dit laatste is niet echt goed geregeld geworden (naar men zegt vanwege de hoge kosten!). Maar omdat ze op de lijst van het Romeinse Martyrologium staat wordt ze wel als zodanig door velen gezien.

Een visioen van Hildegard

We willen nu nog aandacht besteden aan de eerste, beschreven visioenen van Hildegard von Bingen. Ze staan vermeld in de met prachtige miniaturen versierde uitgave van de Scivias. Die naam betekent eigenlijk: Ken de weg des Heren. Waarin moet die kennis dan worden opgemerkt? Hierin, dat men een onverbreekelijke band ziet tussen de geschapen kosmos (en zijn geschiedenis) en de heilsgeschiedenis. Hildegard gaat uit van de analogie-gedachte m.b.t. macro- en mikrokosmos. De harmonie in en tussen beide – dus kortweg in en tussen de mens en de schepping – werd verstoord door de zondeval; deze moet hersteld worden door de verlossing die in beide haar werk doet en tot voltooiing komt op de Jongste Dag. Dit is het grondpatroon van de ware kennis.

De *Scivias* bevat drie boeken: het eerste bevat zes visioenen inclusief het commentaar dat Hildegard erop geeft; het tweede telt er zeven, het derde bevat dertien visioenen. De bekende Franse mediëviste Régine Pernoud acht de inhoud van het derde visioen zo karakteristiek voor heel het werk van Hildegard, dat ze deze uitkoos om er iets uit mee te delen. We volgen via haar enkele gedeelten van dit derde gezicht. Hildegard schrijft als volgt:

"Ik zag een geweldige ronde kring vul schaduw, hij was ovaal van vorm, minder breed van boven, breder in het midden en

smaller **van** anderen, hij was omgeven door een **schitterend** licht, met van **onderen een duister omhulsel**. In deze **kring** van **vlammen** bevond zich een **fonkelende bol** die zo groot was **dat hij** de hele kring verlichtte. Erboven waren drie sterren gerangschikt die **ervoor** zorgden dat de bol verlicht **bleef**, zodat de gloed niet vervaagde. Nu en dan verhief de bol zich, waardoor hij meer licht **gaf** en zijn **vlammen** op grotere afstand kon uitstralen. Soms ook zakte hij en **werd** het kouder doordat zijn vlam verdween. Vanuit de **vlammen** die de sfeer omringden, stak een **wervelwind** op, en uit het duistere **omhulsel** dat de **vlammen omgaf** dwarrelde grommend **een** andere wind op die in **alle** richtingen over de kring blies. In ditzelfde omhulsel brandde een **donker** vuur dat zo'n **verschrikkelijke** huiver wekte dat ik er niet naar **kon kijken** en **dat**, een **en** al geraas en stormwinden, **en** vol grote en kleine scherpe stenen, het hele **omhulsel** met **alle** **kracht** in beroering bracht. Terwijl het **voortraasde**, **kwamen** ook de **lichtende** kring, de **winden** en de lucht in beweging, **bliksemschichten** gingen aan de **donder** vooraf, want het vuur werd **eerst** in **beroering** gebracht door het geraas, maar boven **hetzelfde** omhulsel **was** de hemel zeer helder **en** **wolkenloos**.

In de hemel ontwaarde ik ook een vurige bol **van** een zekere grootte, met daarboven twee sterren die de bol **duidelijk** in evenwicht **mest** en houden **om** te **voorkomen** dat hij uit **zijn** baan raakte. Eveneens aan de hemel zag ik overal verspreid **talloze** andere lichtkringen **waarover** **diezelfde** Bol bij tijd en wijle iets van zijn licht uitgoot; het keerde **naar** de eerste **lichtbol** terug **om** zijn vlam opnieuw te voeden, en **zond** deze nogmaals naar **dezelfde** lichtkringen.

Muur vanuit de hemel kwam uit alle **kracht** een windstoot, die zijn wervelingen over de hele kring **joeg**. **Onder** de hemel zag ik vochtige lucht, **met daaronder** een wolk die haar vocht naar alle kanten over de hele kring **verspreide**. Toen deze damp zich had verdicht, viel er eensklaps een hevige stortbui. Nadat deze **langzaam** **was** voorbijgetrokken, viel er een **fijne**, zacht ruisende regen. Op dat **moment** stak er een **wervelwind** op die zich over de hele kring **verspreide**. En te midden **van** al deze **elementen** werd een geweldig grote **zandbol** zichtbaar die door **diezelfde** elementen zo werd ingesloten **dat hij** niet **meerweg** kon noch zich in welke richting ook **kon bewegen**. En terwijl de elementen **met** hun onderscheiden windstoten **elkaar bestreden**, riskeerden ze door hun kracht de zandbol enigszins uit zijn lood te brengen. En ik zag bussen het **noorden** en het **oosten** een hoge berg, die **naar** het **noorden** toe in een diepe duisternis **was** gehuld en **naar** het **oosten** toe helder verlicht was. [...] En opnieuw hoorde ik een stem uit de hemel die zei: "God, die uit eigen kracht alle dingen heeft geschapen, heeft dit gedaan opdat zijn **naam** gekend en geëerd wordt. Niet alleen om **daardoor** het **tastbare** en tijdelijke, maar ook het ontastbare en eeuwige **zichtbaar** te **maken**, hetgeen duidelijk wordt door het visioen dat je aanschouwt."

Hildegards toelichting

Volgens de zieneres is het in het begin beschreven voorwerp – de beschaduwde kring – het **teken van God**. Daarvan zegt ze: "In den beginne waren de mensen van **ruwe** en eenvoudige zeden. Toen ze daarna in het Oude en **Nieuwe** Testament meer onderlegd werden, mishandelden en verdroten zij elkaar. Maar tegen het einde der tijden zullen zij door hun ongevoeligheid

veel tegenspoed ondervinden." Vervolgens legt ze uit **wat het schaduwmantel** om de vlam betekent: dat slaat op hen die buiten het geloof staan. "In de vlam toont de bol – van een schitterend vuur en een zodanige helderheid dat hij de gehele kring verlicht – door de kracht van zijn helderheid datgene **wat** de enige, niet in woorden uit te drukken Zoon in God de **Vader** is, de zon der door de **vurige liefde** ontstoken gerechtigheid, die zo groot en heerlijk is dat alles wat geschapen is door de helderheid van haar licht wordt verlicht. De **vuurbol** zakt soms naar beneden [...] om aan te **geven** dat diezelfde enige Zoon van God, geboren uit een Maagd en daardoor in goedertierenheid afgedaald tot de **armoede** der mensen, alle lichamelijke zwakheden op zich heeft genomen, om naar de Vader terug te keren. [...] Hetgeen wil zeggen: nadat de kinderen van de Kerk de Zoon van God in de kennis van hun hart hadden ontvangen, verhief de heilichheid van zijn lichaam zich door de kracht van zijn goddelijkheid, en de nacht van het geheime mysterie onttrok hem dankzij een **mystiek** wonder, om hem voor de ogen der stervelingen **verborgen** te houden, want de elementen **stonden** in zijn dienst."

Windstoten zijn volgens Hildegard het symbool voor God die **daarmee** tegen de Satan woedt. "Maar boven dit omhulsel is de hemel zeer helder en zonder smet, want het lichtende geloof schijnt over de listen en lagen van de oude bedrieger. [...] Dit geloof komt niet uit zichzelf voort, het is gefundeerd op Christus. En in de hemel zie je een heel grote, brandende vuurbol, die **waarlijk** duidt op de in het geloof verenigde Kerk, zoals wordt aange-toond door de onschuldige heldere witheid die een aureool van glorie eromheen vormt. Daarboven duiden twee **afzonderlijke** sterren op de beide Testamenten, het Oude en het Nieuwe, die de Kerk leiden." De vochtige lucht boven de witte wolk slaat op de doop die voor alle

gelovigen een bron van heil ontsluit. De **zandbol** duidt op de **mens** en de wereld die voor hem is geschapen. De hoge berg die oprijst tussen het noorden (duisternis) en het oosten (licht) heeft alles te maken met 'de afschuwelijke leugen van de boze geest' die uit is op de ondergang van het schepsel. Hildegard keert zich in dit **verband** fel tegen de werken van de boze: waarzeggerij en astrologie. Ze geeft vervolgens het woord van God door: "O **mens**, Ik heb je met het bloed van mijn **Zoon** vrijgekocht, niet met kwaadaardigheid en zonde, maar met de grootste gerechtigheid. En toch keer jij Mij de mg **toe**, Mij, de **ware** God, en volg je hem die de leugen is. Ik ben het recht en de waarheid, **daarom** waarschuw Ik je in het geloof, Ik bezweer je in de liefde en breng je terug in boetvaardigheid, zodat je je, zelfs bezoedeld **door** de smaad van de **zonde**, weer uit de diepte van de val verheft." Tot zover de toelichting van de zieneres zelf op haar derde visioen (gepubliceerd in de Scivias). Centraal staat de grote ernst **waarmee** ze haar medegelovigen oproept te breken met de ongerechtigheid en helemaal op Christus te vertrouwen. Misschien zouden wij enkele zinswendingen niet echt voor onze rekening nemen, toch staan de centrale motieven van het christelijk geloof hier onomstotelijk vast: schepping – zondeval – verlossing – wederkomst. **Alle eer** komt toe aan God de Vader en Zijn Zoon Jezus Christus. In andere visioenen komen soms motieven voor van Maria-devotie die zo kenmerkend is geworden voor de Rooms-Katholieke Kerk.

Het visionaire: heidense oorsprong?

Een vraag die bepaald niet mogen ontwijken is die naar de aard en achtergrond van de visioenen die Hildegard von Bingen heeft geschouwd. Kennen **we** niet uit de Grieks-heidense oudheid het verschijnsel pythia, een vrouw die als

zieneres verbonden was aan ene heiligdom in dienst van een lokale godheid? En dan waren er de **sybillen** die orakelden op **grond** van hun **persoonlijke** vermogens maar niet in relatie tot een speciale godheid stonden. De **pythia/priesteres raakte** – gezeten boven een dampende spleet in het **gebergte** – door het kauwen **van** launerbladen in trance, **waarna** Apollo haar volledig in beslag nam en haar liet spreken met razende stern, **waarbij** priesters de geheimtaal moesten omzetten in verstaanbare woorden. De sybillen stonden erom bekend dat ze in **extase** raakten om dan hun visioenen bekend **te** maken. **Hun** orakels diende **men** te zien als rechtstreeks van een god afkomstig. In de Middeleeuwen heeft een soort opschoning **plaatsgevonden** in de wereld van **deze** verschijnselen. Maar hoever **ging** deze **schoonmaak**? Annick Waegeman schrijft: "Toen het christendom de goden van de Olympos de laan uitstuurde, bleef voor de **sybille** een plaats **voorbehouden**. Ze werd gelijkgesteld met de profeten **van** het Oude Testament en ze infiltreerde in de vroomheid, de literatuur en de kunst." Dit tegenover de pythia, die algemeen gezien werd als **oorzaak** van afgoderij; de profetes gebruikte pepmiddelen en stond volgens de christelijke middeleeuwer in dienst **van** de duivel die het model was **voor** bezetenheid! Het is juist Hildegard von Bingen die niets wil weten van extatische toestanden die kunstmatig opgewekt waren met hallucinogene middelen en uitliepen op een 'vertoning'. Hildegard schreef op haar oude dag:

"Van kindsbeen af, toen mijn beenderen, zenuwen en aderen nog niet sterk waren, tot nu, meer dan zeventig jaar later, verheug ik mij over de visionaire gave in mijn ziel. Ze stijgt – als God het wil – in die visioenen tot aan het firmament, daalt dan weer in lagere regionen af en houdt zich op onder verschillende volkeren, al

zijn die in verre landen en plaatsen van mij verwijderd... Ik neem die zaken echter niet waar met mijn uitwendige ogen, en ik hoor ze niet met mijn uitwendige oren of met de gedachten van mijn hart, noch door bemiddeling van mijn vijf zintuigen. Ik zie alleen maar in mijn ziel, met mijn Lichamelijke ogen open, zodat ik nooit de bewusteloosheid van de extase onderging."

Wij vragen: kwamen de visioenen spontaan? Of konden er middelen aangewend worden om het visioinaire te bevorderen? Sommige kenners wijzen in dit verband wel op de **noodzaak** van strenge discipline voor lichaam en ziel om die geestelijke **ervaringen mogelijk** te maken. Trainingsmethodes kunnen niet gemist worden. Een **belangrijk** aspect daarvan bestaat uit vasten! Andere middelen waren **zelfkastijding**: zich geselen met ijzeren pinnen, weinig slaap nemen of de slaapzak vullen met hulst! Ook de combinatie van ritmische ademhaling en het **monotone** opzeggen van zinnen kunnen de aanzet geven tot extase en visioenen. Maar – en dat mag opnieuw **benadrukt** worden – van dit alles treffen we bij Hildegard von Bingen zo weinig aan! Ze staat a.h.w. met beide, **zwakke** benen op de grond. Midden in een **samenleving** van **waaruit** ze veel berichten **ontvangt** over misstanden e.d., waartegen ze in het geweer komt. En dan via een visioen – als vanuit een onaantastbare positie – de mensen met goddelijke **woorden** toesprekt. Woorden die in de concrete situatie inslaan **als** een **ham** – die werken als een vlijmscherp mes en het kwaad willen wegsnijden **uit kerk** en **samenleving**. En dat doet ze dan als **vrouw**...

Plaats als vrouw in de kerk

De unieke plaats die Hildegard von Bingen in kerk en samenleving heeft ingenomen als een Debora (de **richteres** in het: OT), toen **mannen** de **moed** misten om doortastend op te treden, **heeft haar ge-**

maakt tot een speerpunt in het modern kerkelijke feminisme. Juist de zuiverheid van haar optreden en de „motieven die daaraan ten grondslag lagen maken Hildegard tot een symbool voor iets moois. Zeker **als je** haar plaatst tegenover vrouwen (en ook mannen) die op (min of meer) ketterse manier met hun **zienaars** gaven naar voren **kwamen**. In dit verband is het **nog** wel een belangrijke vermelding waard dat Hildegard fundamenteel afwijzend stond tegenover de beweging der Katharen, de radicale geestdrijvers van de middeleeuwen. Hen **bekeren was een van** haar doelstellingen; hen ter dood brengen wilde ze **niet!** Maar Hildegard is intussen helemaal niet het type van een dwarsliggende feministe die de orde in de kerk wil veranderen ten gunste van 'de vrouwen'. Ze heeft afgewacht of **men** haar gaven wilde aanvaarden en toen dat eenmaal een feit was, is ze gewoon dezelfde gebleven die ze **altijd** al was: een dienaar voor haar omgeving die volmoed en Godsvertrouwen insprak op de nood der tijden, de nood der mensen – hoog of laag gezeten! Dat deed ze wellicht vanuit het motief dat we tegenkomen in de Lofzang van Maria: God kiest niet de **sterken** uit voor zijn dienst, maar juist de zwakken die het helemaal **van** Hem alleen verwachten. Met **meer** dan gewone nadruk presenteerde Hildegard zich dan ook **vaak** als zwakke, onwaardige en ongeletterde vrouw. Maar dan wel één die door God was **uitverkoren** om Zijn **Woorden** bekend te maken. Voor haar schrijfwerk had Hildegard overigens altijd een monnik in dienst. Haar bijnamen zijn **vele, maar** m.i. niet altijd even raak. De 'Sybille van de Rijn' is zo'n typering. En ook die als 'Prophetessa **teutonica**'. Ze doen **me** nogal **streekgebonden**, zo niet nationalistisch aan. Eigenlijk hoeft ik geen bijnamen voor Hildegard, maar een vergelijking met **Debora** is het beste **wat ik voor** haar zou willen accepteren.

Literatuur

We **kunnen** hier niet alles vermelden **wat er de laatste tijd aan** moderne beschrijvingen omtrent het leven en werk van Hildegard von Bingen is **uitgekomen**. We **volstaan met** de volgende **keuze** uit oudere en nieuwere werken:

Henri Boelaars o.s.b., *De Ariadne-draad van een monnik. Een halve eeuw meditatieve omgang met Hildegard van Bingen*. 1997.

Adelgundis Führkötter, Hildegard von Bingen, *Briefwechsel nach den ältesten Handschriften übersetzt und nach Quellen erläutert*. Salzburg 1965.

Elisabeth Gössmann, Hildegard von Bingen. H: M. Greschat (Hrsg.), *Gestalten der Kirchengeschichte. Mittelalter I*, S. 224-237. Stuttgart usw. 1983.

Mieke de Jong, Hildegard von Bingen (1098-1179). Klein leerboek. Kampen 1997.

W. Lampen, *Hildegard van Bingen. Keuze uit de geschriften*. Utrecht 1956.

Ludo Milis e.a., *De heidense middeleeuwen*. 1992 (hierin vooral de bijdragen van A. Waegeman en V. Charon).

Régine Pernoud, *Hildegard van Bingen. Vertaald door Théo Buckinx*. Baarn 1996.

Louis Rebcke, *Hildegard von Bingen*. Deventer 1981.

Annick Waegeman, Hildegard van Bingen, *mystica 1098-1179, In: Spiegel Historiae*, november 1984, p. 478-484.

Drs. H. Veldman is docent geschiedenis aan het Gomar College in Groningen.

NBG-Plus

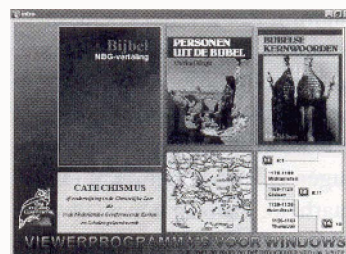
De NBG-Plus wordt inmiddels door veel gezinnen met plezier gebruikt. Wij kunnen u de NBG-Plus, die uitgebreider is dan de concordantie, van harte aanbevelen.

De Heidelbergse Catechismus

De vragen en antwoorden met de honderden bijbeltekstverwijzingen maken het gebruik eenvoudig.

Bijbelse kernwoorden

Een digitaal woordenboek waarin belangrijke bijbelse kernwoorden zijn opgenomen.

Persoon uit de Bijbel

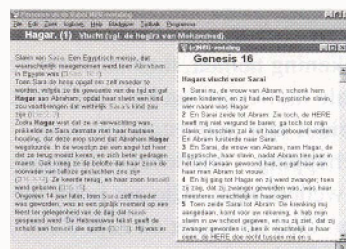
Een programma met meer dan 400 belangrijke persoonsnamen.

De zendingsreizen van Paulus

Een programma met een fraaie kaart met bijbelse plaatsen die bij aanklikken de betreffende reizen van Paulus weergeven.

De Tijdbalk

Door zijn eenvoud handig, is het eenvoudige gebruik van de tijdbalken. Er zijn er drie: De Richteren, de koningen van Juda en de koningen van Israël.

De NBG-vertaling op deze CD-Rom geeft binnen enkele seconden de gevraagde teksten ter beschikking, zonder ingewikkelde hardelingen. Het kopiëren van teksten naar een ander programma gaat zeer gemakkelijk. Eenvoudig kunt u uw eigen notities bewaren, bewerken en printen. Een programma dat u zonder poespas in staat stelt om bijbelteksten op een eenvoudigem manier en efficiënte wijze te bestuderen.

Prijs £ 150,-

Uitgeverij

Oosterbaan & Le Cointre

Postbus 25,4460 AA Goes

Telefoon 0113-215591

DE REFORMED PRESBYTERIAN CHURCH OF NORTH INDIA

B. Bolt

Kwereldwijd

*E*igenlijk heerste er op die **eerste zaterdag** in mei een **Amerikaans** sfeertje op de campus van de **Presbyterian Theological School (PTS)** in Dhera Dun. Terwijl deze school toch staat in een typisch Indiaas gebied temidden van een **Hindoestaanse** cultuur.

De betrokken mensen – docenten en **studenten** – waren ook allemaal **Hindoestanen** (Indiërs). **Duf Amerikaans** sfeertje was vooral aanwezig omdat het **graduation day** was. De vierde-jaarsstudenten studeerden af en **kregen die** dag hun **bul**. Op zich is de nog aanwezige Amerikaanse invloed niet zo verwonderlijk, want de PTS is opgericht door een aantal kerkengroepen van **presbyteriaanse** signatuur, waar Amerikaanse zendelingen nog een flinke invloed hadden. Verschillende **presbyteriaanse** kerken zenden hun studenten voor een theologische opleiding naar de PTS. Er zitten tot vandaag nog enkele Amerikanen in het bestuur van de school en dat is op een dag als deze nog goed merkbaar aan kleding en rituelen.

De school staat in het 'werkgebied' van de Reformed **Presbyterian Church of North India (RPCNI)**. Waarschijnlijk is de PTS binnen onze kring beter bekend dan RPCNI. Immers enkele van onze predikanten en **Kamper** hoogleraren hebben wel gastcolleges gegeven aan deze school. Professor Ohmann heeft enige tijd geleden in de **Reformatie** enkele artikelen gewijd aan deze school.

Een zusterkerk

Toch mag over de RPCNI ook eni-

ge bekendheid worden **verondersteld**, want het is sinds de **GS Berkel 1994 één** van onze **zusterkerken**. In dat kader werd er in mei jl. een bezoek gebracht aan deze kerken door een delegatie van Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK) en De Verre Naasten (DVN). Het doel van ons **bezoek** was met deze **kerken** te spreken over de invulling **van de zusterkerkrelatie**. Veel informatie kregen we van particulieren, speciaal **van de moderator** Dr. Mohan Chacko te Dehra Dun. We bezochten enkele lokale kerken en hebben

verschillende plaatselijke predikanten gesproken. Op zondag 26 april konden we in het kerkgebouw op het terrein van de PTS twee kerkdiensten bijwonen. We waren er getuige van dat twee volwassen vrouwen, die **waren** bekeerd uit het Hindoeïsme, werden gedoopt. Daarna vierden we het avondmaal. De RPCNI is een **klein kerkverband** van zes kerken van gemiddeld 60 communicant **members**, d.w.z. nog geen 1.000 leden. Dat brengt zijn beperkingen met zich mee. Er is geen centraal bureau, maar wel een uitvoerend **comité** van de **presbytery**. Maar die bestaat uit zes druk bezette mensen. Verder vraagt de zorg **voor de PTS juist** vanuit deze kerken **de meeste energie**.

Veel activiteiten

Toch legt deze kerkengroep een groot aantal activiteiten aan de dag. Ook worden steeds met eigen middelen nieuwe kerken gebouwd. Het uitvoerend comité moet ook zorgen **voor de betrekkingen met** de buitenlandse kerken. De **onderhouding** van buitenlandse relaties wordt daardoor bemoeilijkt. De **RPCNI** zijn bijvoorbeeld ook nog geen lid van de ICRC. Dit is mee omdat men zich afvraagt welke bijdrage zij als kleine kerk aan de ICRC kunnen geven. Wel hoopt men zich in de toekomst aan te **sluiten**.

De laatste **presbytery** heeft zich ten doel gesteld verbetering aan te brengen in het functioneren van de presbytery naar binnen en naar buiten toe. De RPCNI stelt zich ten doel meer kerken **te planten** in Noord-India. Daarvoor hebben de plaatselijke kerken hun 'outreach-programma' ontwikkeld. Ze nemen

hierin een voorbeeld aan de kerken in N.O.-India. De aandacht gaat daarbij ook uit naar etnische minderheden, zoals Nepalezen en Tibetanen. Zo worden door de Covenant Ref. Presb. Church in Dehra Dun wekelijks zondags 's morgens afzonderlijke erediensten gehouden in Hindi, Nepali, Manipuri, Tamil en Malayalam. Er wordt ook gewerkt onder talrijke moslimgemeenschappen in Dehra Dun. Van veel betekenis in dit verband is dr. Rahmat Hussain, iemand die zich zelf, met werkelijke doodsverachting uit de Islam bekeerd heeft tot Christus. Hij heeft veel contacten onder moslims en spreekt met hen over Christus.

Scholen

De *sundayschool* trekt ook veel kinderen van niet christelijke achtergrond uit de omgeving van de kerk. Een veel beproefd middel tot verbreiding van het evangelie is ook de stichting van schooltjes in afgelegen gebieden waar geen scholen zijn. In een aantal gevallen heeft dit geleid tot de tot standkoming van grote schoolgemeenschappen van christelijke signatuur. Een voorbeeld hiervan vinden we in Nw Delhi, waar door een van de Amerikaanse missionarissen, reverend John Dorsey, een christelijke school is gesticht die is uitgegroeid tot een scholengemeenschap met 2500 leerlingen. In één van de lokalen vergadert de gemeente van de RPC, die is gesticht als gevolg van de oprichting van de christelijke school. Op zondag 3 mei mochten we twee diensten bijwonen. In de morgendienst ging ds. David John van de Free Church of Central India voor met een boeiende preek over Jeremia 13:1-14. We mochten de gemeenschap der heiligen extra beleven door in de middagdienst het HA mee te vieren.

Kerkplanting

We hebben de indruk gekregen dat het beleid van de RPCNI in de laat-

ste tijd vooral gericht is op kerkplanting. Een positieve ontwikkeling.

Een ander beproefd middel tot verbreiding van het evangelie is de stichting van kindertehuizen. Drie van de kerken van dit kerkverband zijn gegroeid uit dit werk. Sinds enige jaren is men erop gespitst vanuit de kerken in de tehuizen ook leden te werven onder de lokale bevolking.

In de RPCNI is de vraag in bespreking of diaconessen onder handoplegging mogen worden bevestigd. Een studie-commissie gaf negatief advies op grond van het feit dat de Bijbel geen voorbeelden noemt van vrouwelijke diakenen. De commissie is echter weer door de presbytery met een vervolgoopdracht naar huis gestuurd omdat men dit onvoldoende onderbouwd vond.

Op een aantal punten verschilt de kerkelijke praktijk van de RPCNI van de onze, met name op het punt van toelating tot het avondmaal, samenhangend met het associate lidmaatschap en op het punt van de toelating van voorgangers uit andere kerken tot de kansel.

Wederkerige relatie

Tijdens een bezoek aan deze kerken valt op de liefde die de leden en voorgangers hebben voor de dienst aan de Here. In een land als India waar meer dan 90% van de bevolking Hindoe is, is het moeilijk om als christelijke kerk staande te blijven en vooral om het Evangelie te

verbreiden. Een christen wordt nog wel getolereerd, maar een hindoe, die zich tot het christendom bekeert, is zijn leven niet meer zeker. Wat wij zagen van het kerkelijk leven in de erediensten en in de dagelijkse praktijk bracht ons zeer onder de indruk. Je merkt dat deze zusterkerken met bewonderenswaardige ijver en trouw aan de belijdenis, volharden in de dienst in Gods Koninkrijk.

Bij voortzetting van de relatie met deze kerken moeten we er dan ook niet alleen van uitgaan dat wij nog veel voor deze kerken kunnen betekenen. Dat ook, maar in veel opzichten kunnen zij misschien nog meer voor ons betekenen. Laten we maar leren van hun ijver en volhardendheid die zij aan de dag leggen om het Evangelie in hun omgeving te verbreiden, ondanks de tegenwerking die ze ondervinden en ondanks de gevaren die er aan zijn verbonden.

Aan de andere kant kunnen wij, dankzij de vele mogelijkheden en de rijkdom die wij hier hebben, voor de Reformed Presbyterian Churches of North India, een grote steun zijn bij hun zendingsarbeid.

We hopen ook nog een artikel te schrijven over twee andere reformed presbyterian churches in India.

Dhr. B. Bolt is directeur van het Landelijk Bureau van De Verre Naasten en woont te Heerde.

Ds. J. Van Amstel

Binnenkort verkrijgbaar

De rijkdom van de kinderdoop
80 pag., ing. f 10,75

Dordt in 't kort

- is God afhankelijk van de mens? -
72 pag., ing. f 10,75

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

kerk en muziek

In deze artikelenserie bespreken we de brochure **Lied tegen het licht (Handreiking bij het toetsen van gezangen)** van J.P.C. Vreugdenhil en H. Vreugdenhil-Busstra. Het vorige artikel handelde over de uitgangspunten die de auteurs in het eerste hoofdstuk presenteren. Geconcludeerd werd dat de schrijvers opvattingen over de kerkdienst en het kerklied uit de jaren '70 als normerend naar voren schuiven. Daarbij negeren zij belangrijke resultaten die doordiening over deze materie recentelijk heeft opgeleverd.

Het tweede hoofdstuk uit de brochure draagt de titel 'Uit de geschiedenis van het **kerklied**'. Over dit hoofdstuk zou veel te **zeggen** zijn. Vooral over paragraaf 2.2. waar veel **gekleurde** en feitelijk onjuiste informatie verstrekt wordt over ontwikkelingen in de Vroege Kerk.

De schrijvers beweren bijvoorbeeld dat de **kerk** al in de vierde eeuw verkondigde dat **brood** en wijn **veranderden** in het lichaam van Christus. Mogelijk hebben ze zich laten leiden door **rooms-katholieke theologen** die 14 eeuwen beweren dat de **consecratiegedachte** reeds in de **Vroege Kerk** aanwezig was. Maar Calvijn heeft zich echter al terecht fel tegen deze verkeerde beeldvorming verzet!

Intussen veroordelen de auteurs veel liturgische ontwikkelingen uit de eerste eeuwen omdat ze samen zouden hangen met het **roomse of ferdogma**. Zo 'ontmaskeren' ze de liederen waarin de Heilige Geest wordt **aangeropen als consecratie-epiclesen**,⁸ d.w.z. gebeden om de Heilige Geest waardoor brood

en wijn veranderen in Christus' vlees en bloed (27). Het is onjuist om alle liederen waarin om de Geest gebeden wordt, '**epiclese-liederen**' te noemen die in verband met het avondmaal ontstaan zijn.⁹ Bovendien zijn er diverse soorten **epiclese-gebeden**. De oudste **epiclese-gebeden** zijn juist geen consecratie-epiclesen, maar **communie-epiclesen**. Dus gebeden waarin de Geest gevraagd wordt de gaven heilzaam te maken voor de gelovigen. Een voorbeeld van zo'n **communie-epiclese** staat in ons avondmaalsgebed ('Onderhoud **ons** zo door uw Heilige Geest met het **ware** brood uit de hemel'). Kortom, een groep liederen uit de gezangenselectie (c.q. de liederen waarin om de Geest gebeden wordt) wordt in het cahier ten onrechte in een **kwaad daglicht** geplaatst.

Recente geschiedenis

De schrijvers besteden ook aandacht aan de recente geschiedenis van het kerklied binnen de Gereformeerde Kerken. Daarbij valt **direct**

op dat de geschiedenis stopt in 1986 en niet in 1998. Hierdoor blijft onder meer buiten beeld **wat** de twee laatstgehouden synoden bepaald hebben.

Een van de conclusies die de lezer trekt uit de geschiedbeschrijving van de auteurs is, dat er tot 1986 in de Gereformeerde Kerken veel duidelijkheid bestond over uitgangspunten en criteria. De schrijvers willen ons zelfs doen geloven dat er tussen 1978 en 1996 een omme-zwaai heeft plaatsgevonden: op de synode van Groningen-Zuid in 1978 hoefde niet uitgebreid gerapporteerd te worden waarom de **bijbelliederen** uit het **Liedboek** werden afgewezen omdat de regels, de criteria duidelijk genoeg waren (42, 43). Maar in 1996 meldden de deputaten aan de synode dat het **vroeger** 'nooit duidelijk is geworden' waarom geen **bijbelliederen** uit het Liedboek konden worden geselecteerd. De boodschap is duidelijk: in de **jaren '70** waren de regels zo helder dat uitgebreide rapportage niet nodig **was**; we wisten toen **allemaal** wel waarom liederen afgekeurd werden. Pas in 1995 wisten we **dat** niet **meer** en **gingen we** vragen naar het **waarom**.

In tegenstelling tot wat de **schrijvers** willen doen voorkomen, blijkt uit acta's, deputatenrapporten e.d. dat de regels, criteria juist niet duidelijk **waren**. Hun weergave van hetgeen op de synode in 1978 zich **afspeelde**, klopt gewoon niet.¹⁰ Ook is het niet **correct** dat over de **criteria** sinds 1995 andere meningen circuleren. Sterker nog, tot in de acta's kun je al in de jaren '80 bij **herhaling** de **klacht** van betrokkenen lezen dat de criteria niet helder **waren** en dat er geen rechtlijnige koers werd **gevaren**.¹¹ Het **verbaast** dan

ook niet dat de synode van Ommen (1993) deputaten opdroeg zich te bezinnen op de uitgangspunten en criteria. Door het deputaatschap Eredienst is uitvoerig betoogd dat tijdens het ontstaan van het huidige gezangboek geen duidelijkheid bestond over uitgangspunten en criteria. De synode van Berkel & Rodenrijs heeft deze conclusie overgenomen.

Evenals we in het vorige artikel zagen, blijken de auteurs van het cahier opnieuw en zonder het te melden uitspraken van de synode aan te vechten. Ter argumentatie geven ze daarbij bovendien pertinent onjuiste informatie uit acta's en deputatenrapporten.

Rooms en vrijzinnig

In hoofdstuk 3 bespreken de auteurs een aantal rubrieken uit het Liedboek. Het grootste deel van dit hoofdstuk wordt ingenomen door de paragraaf 'Kerkelijk jaar'. In deze paragraaf willen de schrijvers ons duidelijk maken waarom ze een hele categorie liederen niet geschikt achten voor de gereformeerde eredienst (64): 'Het gaat om liederen die de heilsfeiten (van kerst tot en met pinksteren) zo presenteren alsof ze nu gebeuren. Dat kan een vorm van herhaling zijn, het kan ook allegoriseren zijn, maar in beide gevallen zeggen wij er nee tegen' (65). In dat kader bespreken ze het kerkelijk jaar.

Wat de auteurs daarover schrijven overtuigt allermint. Op pagina 58 lezen we bijvoorbeeld dat de gereformeerde traditie zich stevig verzet heeft tegen het verschijnsel 'adventstijd'. En als gereformeerden het al accepteerden, hebben ze er een heel speciale invulling aan gegeven: de aandacht voor oudtestamentische profetieën van Christus' komst werd gecombineerd met ons uitzien naar zijn tweede komst. Het vreemde is hier dat die zogenaamde typisch gereformeerde invulling (de verbinding tussen Christus' eerste en tweede komst) nota bene juist een elementairin-

houdelijk aspect is van de advent uit het kerkelijk jaar!

Een fundamentele fout is dat de schrijvers misstanden onlosmakelijk aan het 'kerkelijk jaar' koppelen. Het gaat dan concreet over de opvatting dat in het kerkelijk jaar het heil en de heilsfeiten op magische wijze gerepresenteerd en beleefd worden. Bij Rome heeft het 'present stellen' van de heilsfeiten in symbolen en rituelen een speciaal doel: het maakt met het herbeleven ook de krachten van verzoening vrij (par. 3.2.2.).

Volgens de auteurs komen we dat magisch denken en die hang naar onschrijfbaarlijke beleving binnen het kerkelijk jaar ook tegen bij de protestantse vrijzinnigheid. In de grote protestantse kerken werden de bijbelverhalen 'ontmythologiseerd': de verhalen waren natuurlijk zo niet gebeurd, ze gaven alleen weer hoe mensen vroeger de werkelijkheid beleefden. Gods aanwezigheid in ons leven werd iets van je beleving (54). In dat kader werd door deze vrijzinnigen het kerkelijk jaar herontdekt. Dit 'kerkelijk jaar'-denken staat op de achtergrond bij veel Liedboek-liederen. De liturgische ontwikkelingen in de jaren '60 en '70 in de hervormde en synodaal-gereformeerde kerken moeten geplaatst worden in de context van hang naar beleving, ontmythologisering en herinterpretatie van bijbelverhalen, en het present stellen van heilsfeiten binnen het 'kerkelijk jaar'. Bij mensen als G.N. Lammens komt de hele liturgie in het teken van het 'gedenken' staan.

Vrijgemaakten op weg

Op pagina 58 maken de schrijvers de overstap naar de vrijgemaakt-gereformeerde kerken. Ze stellen dat vrijgemaakte deputaten in de jaren '90 feitelijk de zojuist beschreven ontwikkelingen in de grote protestantse kerken zijn gaan volgen. Er wordt daarbij onder andere gewezen op het vorige deputatenrapport. Het deputaatschap gebruikte

daar de term 'gedenken', die in de grote protestantse kerken ook gehanteerd wordt, om de essentie van een goed kerklied te typeren. Deputaten omschreven het 'gedenken' als volgt: het actief bezig zijn met Gods woorden en daden uit het verleden met het oog op het heden en de toekomst. Nadat dhr. en mw. Vreugdenhil deze omschrijving geciteerd hebben, stellen zij de suggestieve vraag: 'Ligt dit niet in de lijn van Lammens?'

De omschrijving van deputaten ligt niet alleen in de lijn van Lammens', maar is gewoon de betekenis van een bijbels begrip. Wat Lammens en het deputaatschap over het begrip 'gedenken' gezegd hebben, werd jaren geleden al door vrijgemaakt-gereformeerden als C. Trimp en J.P. Lettinga verkondigd.¹² Ook in een recente christelijk-gereformeerde publicatie wordt dezelfde omschrijving gehanteerd, en bovendien gebruikt om het doel van de eredienst aan te duiden. Het bijbelse 'gedenken' is in geen enkel opzicht strijdig met de gereformeerde visie op de kerkdienst, zoals de auteurs suggereren. Dat wordt in het cahier ook niet hard gemaakt.

Daarentegen geven de auteurs wel een eigenzinnige omschrijving van 'gedenken' (par. 3.2.1.). Onder 'gedenken' verstaan zij dat Gods grote daden effect hebben voor nu en voor de toekomst. Deze omschrijving strookt niet met de betekenis die het woord in de Schrift heeft. En dan stellen de schrijvers nota bene dat deputaten liederen verdedigden 'met hun nieuwe [! -JS] invulling van "gedenken"' (50). Ze geven zelf een nieuwe invulling. Opmerkelijk vind ik ook dat de schrijvers bezwaar blijven houden tegen de omschrijving die deputaten in 1995 gaven, vanwege 'de betekenis die anderen [lees: niet-vrijgemaakten - JS] algemeen aan het begrip "gedenken" geven' (63). Maar als die 'anderen' nu gewoon de bijbelse betekenis van het begrip hanteren?

Het is trouwens wel vaker gebeurd

dat gereformeerden opvattingen hadden die ook bij anderen gevonden werden. Sterker nog, die met name door niet-gereformeerden gepropageerd zijn. In het vorige artikel hebben we geconstateerd dat dhr. en mw. Vreugdenhil in navolging van deputaten 1975 de kerkdienst opsplitsen in een strak 'Woord-antwoord'-schema. Die hele Woord-antwoordstructuur, die zij als 'gereformeerd' propageren, werd m.i. in onze eeuw juist door de dialectische theologie gepropageerd.¹⁴ Ook hier kun je dus betogen dat de Gereformeerde Kerken in de jaren '70 een barthiaanse opvatting binnen de poorten hebben gehaald.

Kerkelijk jaar

De bijbelse inhoud van 'gedenken' maakt ook duidelijk dat de tegenstelling tussen 'heilsgeschiedenis' en 'kerkelijk jaar' niet deugt. Dat de auteurs die wel maken, zal vooral veroorzaakt worden door hun beperkte kijk op het verschijnsel 'kerkelijk jaar'. Het kerkelijk jaar staat voor hen gelijk met een magisch-geladen herhaling van de heilsfeiten en verlossing van de eenmaligheid van die feiten. De schrijvers gaan er zomaar vanuit dat allen die positief tegenover het kerkelijk jaar staan, dat ook (gaan) belijden en beleven als een *mystagogische* reproductie van de heilsgeschiedenis. Wie liederen uit de kerkelijk jaar-rubrieken invoert, is bezig de onschriftuurlijke, roomse en vrijzinnige opvattingen omtrent het kerkelijk jaar te omarmen.

Het is de auteurs kennelijk ontgaan dat er een grote diversiteit in uiteenlopende opvattingen en theorieën over het 'kerkelijk jaar' bestaat. Zo kun je niet stellen dat het kerkelijk jaar door gereformeerden altijd is afgewezen, zoals de schrijvers willen doen geloven. Over het algemeen hebben gereformeerden altijd een kerkelijk jaar gevolgd (vgl. bijv. ook artikel 68 uit de Kerkorde). Helenius de Cock (om maar een onverdachte theoloog uit

de traditie van de Afscheiding op te voeren) stond er rond 1870 minder kritisch tegenover dan de auteurs van het cahier. Verderop in het boekje wordt iemand verweten dat hij geen enkele reden zou zien voor 'een gereformeerd doordenken van uitgangspunten van het kerkelijk jaar' en daarom kritiekloos de 'oecumene' binnenhaalt (104).

Daarbij wordt de persoon in kwestie verwezen naar het proefschrift *Annus liturgicus?* van K. Deddens uit 1975. Daarin staat volgens de auteurs blijkbaar *dé* gereformeerde visie op het kerkelijk jaar.

Het is het goed recht van de schrijvers zich kritiekloos aan te sluiten bij het oordeel dat Deddens indertijd verkondigde. Maar zowel voor als na de dissertatie van Deddens zijn er gereformeerden geweest die op goede (o.a. schriftuurlijke) gronden het verschijnsel 'kerkelijk jaar' positief beoordeelden. Ik wijs bijvoorbeeld op publicaties van de Zuid-Afrikaanse theoloog A.C. Barnard,¹⁵ en - meer recentelijk - van de 'Werkgroep Liturgie' van de Christelijke Gereformeerde Kerken.¹⁶ Bovendien zijn veel argumenten pro het kerkelijk jaar indertijd door Deddens nauwelijks genoemd, laat staan beargumenteerd weerlegd. Vier belangwekkende argumenten die pleiten voor het gebruik van een liturgische jaarorde werden in een voetnoot terzijde geschoven.¹⁷

De schrijvers zijn trouwens nog sneller klaar: zij volstaan met te stellen dat de aantrekkingskracht van het kerkelijk jaar vermoedelijk zit 'in de nadruk op wat we *beleven* zullen op een bepaalde zondag'. Mensen die pleiten voor het kerkelijk jaar, doen dat vanuit de opvatting 'dat er zo weinig te beleven valt in de kerk' (55-58). Wanneer wij nu liederen uit het *Liedboek* invoeren, doen we dat om meer 'beleving in de eredienst' te krijgen. Het gemis aan beleving brengt ook 'gereformeerden' er steeds meer toe 'dat present stellen van de heilsfeiten binnen het "kerkelijk jaar", binnen te halen' (58).

De auteurs doen hier absoluut geen recht aan de drijfveren van mensen die voordelen zien in het volgen van een kerkelijk jaar. A.C. Barnard somt maar liefst zes motieven op waarom hij het gebruik van een kerkelijk jaar wenselijk acht.¹⁸ En ook Lammens bespreekt uitvoerig zes redenen op grond waarvan hij concludeert dat er meer vóór dan tégen een liturgische jaarorde en een kerkelijke kalender pleit.¹⁹ Wie Barnard en Lammens erop na leest, ontdekt dat 'meer beleving in de eredienst' niet eens in het rijtje voorkomt. En ook de motivatie van Willem Barnard voor het gebruik van het kerkelijk jaar kun je onmogelijk samenvatten met 'hang naar beleving', zoals in het cahier gebeurt. Ook ten aanzien van hem gaan de auteurs veel te kort door de bocht. Dat blijkt wanneer we hun weergave van Barnards standpunten leggen naast de recente dissertatie van A.F. Troost.²⁰

Ongenuanceerd

Ik betreur dat de grote diversiteit aan opvattingen die buiten de vrijgemaakt-gereformeerde kerk aanwezig was en is, in het cahier uit het oog verloren is. Akkoord, het is niet mogelijk in discussies allerlei nuances in rekening te brengen. Maar op cruciale punten gaat het in deze brochure niet om nuanceren, maar om ingrijpende verschillen die je niet mag negeren. Onschriftuurlijke leer moet bestreden worden, en je mag van mening verschillen met anderen. Maar we moeten altijd wel recht blijven doen aan mensen en hun opvattingen. Wanneer je bijvoorbeeld iemand als G.N. Lammens op één lijn plaatst met roomsen en vrijzinnigen, zoals in dit cahier eigenlijk gebeurt, dan heb je alle proporties volledig uit het oog verloren. Niet correct vind ik hoe vrijgemaakte broeders en zusters met een andere visie dan de schrijvers in het cahier behandeld worden. Wanneer vrijgemaakten meningen over liturgie of kerklied gemeenschappelijk

blijken te hebben met niet-vrijge-
maakten, wordt er op **zn minst** ge-
suggereerd dat dezen een complete
onschriftuurlijke liturgische denk-
wereld in huis halen. Allerlei essen-
tiële verschillen worden genegeerd,
laat staan: in rekening gebracht. En
wie alleen maar parallellen ziet lo-
pen, kan inderdaad makkelijk met
een profetische blik zeggen waar-
naar 'we' op dit moment op weg
zijn en waar 'we' terecht zullen ko-
men.

Ten onrechte krijgen de lezers de
indruk dat alle benaderingen en be-
woordingen die anders zijn dan in
de jaren '70 niet gereformeerd zijn
of zelfs in strijd zijn met de gere-
formeerde visie op de eredienst. Dit
wordt veroorzaakt doordat de au-
teurs zelf niet goed op de hoogte
zijn en allerlei onvolledige, aan-
vechtbare, of onjuiste informatie
bieden over o.a. het kerkelijk jaar
en de bijbelse term 'gedenken'.

⁷ I. Calvijn, *Institutie*, IV, hoofdstuk XVII,
14, (Deel III v.d. vertaling door A. Sizoo, p.

427-428).

⁸ 'Epiclese' is de technische term voor het
gebed om de werking van de Heilige Geest.
Er zijn ook veel liederen waarin om de
Geest gebeden wordt, zoals bijvoorbeeld ge-
zang 27 ('O, Schepper, Geest, woon in uw
kerk') uit het *Gereformeerd Kerkboek*.

⁹ Voor de herkomst en het gebruik van de
liederen waarin om de Geest gebeden wordt
(*Liedboek* nr 237-NO, 250) raadplege men
het *Een Compendium van achtergrondinfor-
matie bij de 491 gezangen uit het Liedboek
voor de kerken*. Amsterdam 1978 (2e druk),
577vv.

¹⁰ De klacht van de kerken ging niet over de
beknoptheid waarmee deputaten verant-
woordden waarom ze geen gezangen voor-
steden, zoals dhr. en mw. Vreugdenhil stel-
len. Het ging domweg om het feit dat
deputaten geen enkele berijming voorstel-
den. En de synode heeft niet geantwoord dat
de kerken de 'regels' en de beoordeelde be-
rijmingen zelf wel kenden. Ze was alleen
van oordeel dat de kerken ten onrechte ver-
wijten maakten richting deputaatschap. Zie
Acta Groningen-Zuid 1978, art. 342, IIc.

¹¹ Zie daarvoor *Acta Generale Synode Am-
hem 1981*, art. 93 & *Acta Generale Synode
Heemse 1984/1985*, art. 218. Vgl. ook *Rap-
port Studiedeputaten Eredienst*, Barneveld
1995, 112.

¹² C. Trimp, *De gemeente en haar liturgie*.
Kampen 1983, 109-111; C. Trimp, *Woord,
water en wijn*. Kampen 1989, 80-82; J.P.
Lettinga, 'Notities bij de hebreeuwse tekst
van de Tien Geboden (II)', in: J. Douma, *De
Tien Geboden II*. Kampen 1988, 181-182.

¹³ T. Bienen en J. Dolaard (red.), *Wegwij-*

zers in het veld van de liturgie. Amsterdam
1994, 12-13.

¹⁴ Vergelijk o.a. K. Barth, *Gotteserkenntnis
und Gottesdienst nach reformatorischer
Lehre*. Zürich 1938.

¹⁵ A.C. Barnard, *Die Pinksterfees in die ker-
kelike jaar*. Kampen 1954.

¹⁶ T. Bienen en J. Dolaard (red.), *Wegwij-
zers in het veld van de liturgie*. Amsterdam
1994, 75-81.

¹⁷ K. Deddens, *Annus liturgicus?* Goes 1975,
209, noot 1379.

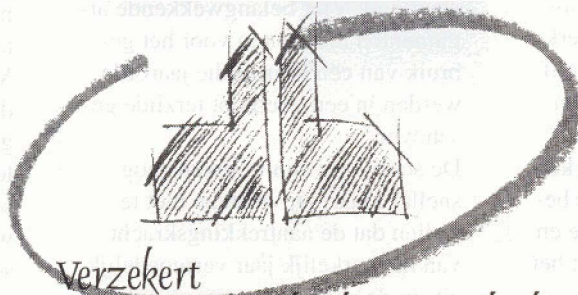
¹⁸ Barnard, *Die Pinksterfees*, 22-24.

¹⁹ G.N. Lammens, *Liturgische jaarorde en
kerkelijke kalender*. Kampen 1970, 15-23.

²⁰ A.F. Troost, *Dichter bij het geheim*. Zee-
termeer 1998, 242v.v., 304 noot 425.

*Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en
woont in Zuidhorn.*

donatus

Verzekert
van Aavondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.

Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.

Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

Lied 28:

'WIJ HEBBEN EEN STERKE STAD'

De eerste 115 liederen uit het **Liedboek** voor de Kerken vallen onder de rubriek 'Bijbelliederen'. 65 liederen uit deze rubriek zijn in de proefbundel opgenomen en 'Wij hebben een sterke stad' is daar een van.

Jesaja

De dichter Willem Barnard schreef Lied 28 bij Jesaja 26, 1-6. Dit tekstgedeelte bevat een lied dat 'te dien dage in het land Juda gezongen zal worden' (zie het voorgaande in Jes. 25, 6-12 evenals lied 27, eveneens van Willem Barnard). Het lied bezingt een sterke stad, waar een rechtvaardig en trouw volk naar binnen mag gaan. Dit volk wordt opgeroepen om op God te vertrouwen, de eeuwige rots die de ontoegankelijke veste en zijn bewoners zelfs zo heeft vernederd dat de votten van de geringen en de ellendigen haar zullen vertreden.

Als we lied en bijbeltekst naast elkaar leggen, zien we hoe het lied & bijbeltekst volgt: Strofe 1 = vs. 1, strofe 2 = vs. 2 en 3, strofe 3 en 4 = vs. 4, 5 en 6. Aanvankelijk lijkt het erop dat in het lied de tekst strikt wordt gevolgd, maar er is meer aan de hand. Dat wordt duidelijk in strofe 4. Daar komen namelijk ook andere bijbelse noties naar voren. Dat wordt overigens al aangekondigd in strofe 2 waar sprake is van 'de stad op de nieuwe aarde'. Die kleine verwijzing naar de Openbaring aan Johannes krijgt in strofe 4 een vervolg: 'Rechtvaardigen, hier is uw stad, / standvastigen, hier uw sterkte. / Een ruimte die niemand mat, / een toekomst die niemand bewerkte / dan Israëls Heiland alleen,

/ Hij voert de verdrukten erheen.'

Hier komt opnieuw Openbaring tot klinken, want de verwijzingen naar het nieuwe Jeruzalem (22, 1-5) en de nieuwe hemel en de nieuwe aarde (21) zijn niet over het hoofd te zien. Datzelfde geldt voor de verwijzing naar het evangelie van de verlossing.

Lied 28 is dus te typeren als een loflied op de stad Gods en het heil dat de Almachtige bewerkt, het is een lied met een eschatologisch karakter. En in dat kader zal het dus vooral gezongen kunnen worden. Ook de overeenkomsten tussen Jesaja 26, 1-16 en de psalmen 87, 122 en 125 geven aanwijzingen voor het gebruik.

De verbinding die in dit lied is gelegd tussen Jesaja 26 en Openbaring maakt duidelijk dat de dichter bepaalde keuzes heeft gemaakt. Het accent valt vooral op de vreugde over 'de stad door de Heer omringd' en minder op het omverwerpen van de ontoegankelijke veste. Dat roept misschien vragen op. Daarom is het zinvol dat we ons realiseren dat het woord 'berijming' tot misverstanden kan leiden. We denken al snel uitsluitend aan die vorm van berijmen waarbij de bijbeltekst op de voet wordt gevolgd. Die werkwijze is bijvoorbeeld in het berijmde psalter gevolgd. Maar de geschiedenis van het kerklied laat zien &t

A. de Heer-de Jong

Lied vandeweek

er veel meer mogelijkheden zijn. Luthers lied bij psalm 146, 'Een vaste burcht is onze God', is daar een goed voorbeeld van. Lied 28 eveneens. Het voert in dit kader te ver om hier op door te gaan, maar het zal duidelijk zijn dat een dichter van te voren keuzes maakt. Welke benadering hij lues hangt van verschillende factoren af, zoals het karakter van de tekst of de context waarin het lied zal functioneren. Overigens is een dergelijke manier van omgaan met een tekst ons niet zo vreemd; ook een predikant doet dit regelmatig als hij een bepaald bijbelgedeelte uitwerkt in een preek (om te beginnen al door de tekstkeuze), ook hij legt soms accenten, waardoor het ene aspect van een bijbelgedeelte meer en het andere minder naar voren komt.

Proclamerend

Wie de tekst van lied 28 doorleest (bij voorkeur hardop) zal al snel het feestelijk proclamerende en appellerende karakter in de gaten hebben. Al zingend komt dat nog sterker naar voren omdat de melodie dit karakter versterkt. Het is een vrolijke, levendige melodie, laagdrempelig zou je haast zeggen. Bepalend voor het karakter is het ritme, vooral door de veelvoorkomende figuur van een kwartnoot die wordt gevolgd door twee achtsten en opnieuw een kwart ('lang-kort-kort-lang'). Dat figuur is meteen in de eerste regel al te vinden: 'Wij heb-ben een ster-ke stad', en het komt in elke regel wel terug, soms zelfs twee keer na elkaar (r. 4 en 5, 'een stad waar de kin-de-ren dan-sen', 'en waar men mu-ziek maakt en zingt').¹ Binnen de coupletten wil dit ritme

28 Wij hebben een sterke stad

naar Jesaja 26:1-6

Gerben Baaij

2 Wie wonen daar in die stad,
die stad op de nieuwe aarde?
Een volk dat de Heer aanbad
en de trouw aan zijn roeping bewaarde.
O poortwachter, open de poort
voor alwie vertrouwt op zijn woord!

3 Vertrouwt op de Heer, vertrouwt
want eeuwig zal Hij ons dragen.
De vesting zo hoog gebouwd,
die heeft Hij ternedergeslagen
maar mensen die steeds zijn geknecht
die wandelen hier in het licht.

4 Rechtvaardigen, hier is uw stad,
standvastigen, hier uw sterkte.
Een ruimte die niemand mat,
een toekomst die niemand bewerkte
dan Israëls Heiland alleen,
Hij voert de verdrukten erheen.

W. Barnard, geb. 1920

nog wel eens verschuiven; in de gedrukte tekst is dat aangegeven met een streepje onder de betreffende woorden of lettergrepen (één lener-greep/woord waar er in strofe 1 twee staan) of een boogje (twee lettergrepen/woorden in plaats van een).

Die ritmische figuur geeft de beweging van de melodie. Het lied vraagt om een pittige manier van zingen, niet te zwaar maar licht en feestelijk, gezongen vanuit de tekst (zingen zoals je praat). De lange noten aan het slot van de regel helpen daarbij: de slotnoot van r. 1 en

3 mag staan als een huis en moeten niet te kort zijn.

De overgang van r. 5 naar 6 vraagt even extra aandacht omdat hij anders verloopt dan die van 1 naar 2 en van 3 naar 4. Hier is er namelijk geen kwartnoot na de slotnoot (zoals in r. 1 en 3) maar loopt de melodie gelijk door naar de volgende regel. Deze slotregel begint dus ook met een halve noot en niet met een kwart. Bij het aanleren is het zinvol om een dergelijk verschil even goed te laten 'proeven'.

¹ Dit ritme kan, steeds herhaald en gespeeld op een slaginstrument, heel goed als verlevendiging van het lied dienen, bijvoorbeeld als het door (school)kinderen wordt gezongen.

A. de Heer-de Jong studeerde orgel- en kerkmuziek. Zij is werkzaam als publiciste op het gebied van de muziek, en stelde voor de E.O. de radioserie 'Kerkmuziek in de Nederlanden' samen. Zij is tevens lid van het deputaatschap voor de kerkmuziek.

Brochures.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10-3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 29979 99 - Fax (033) 29979 98

OVERWEGING

heeft u wel eens
overwogen om een
advertentie in
De Reformatie
te plaatsen?

Bel 0113 - 21 55 91

